

Igre i igračke Požege i okolice

Ester, Monika

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:799541>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MONIKA ESTER

IGRE I IGRAČKE POŽEGE I OKOLICE

Završni rad

Pula, svibanj 2023.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MONIKA ESTER

IGRE I IGRAČKE POŽEGE I OKOLICE

Završni rad

JMBAG: 0303083896, redoviti student

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij Predškolski odgoj

Predmet: Igra i djeca

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Pedagogija

Znanstvena grana: Opća pedagogija

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Marina Diković

Pula, svibanj 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Monika Ester, kandidatkinja za prvostupnicu Predškolskog odgoja ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Monika Ester dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Igre i igračke Požege i okolice“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

Sadržaj

Uvod	1
1. Igra.....	2
1.1. Definicije igre prema autorima	2
1.2. Uloga igre kod djece	2
2. Igračke	4
2.1. Dijete i igračka	4
2.2. Pozitivne i negativne strane medijskih igri i igračaka.....	6
3. Vremeplov običaja i tradicije od djetinjstva do starosti	8
4. Izložbe Požeško-slavonske županije.....	11
4.1. Izložba „Od zrna do pogače“	11
4.1.1. Žetva.....	11
4.1.2. Vršidba.....	11
4.1.3. Meljava	11
4.1.4. Običaji i vjerovanja vezana za oranje, sjetvu i žetvu	12
4.1.5. Priprema kruha	12
4.2. Izložba „Tradicijska ženska oglavlja požeškoga kraja“	13
4.2.1. Tradicijske frizure i oglavlja	13
4.2.2. Oglavlje mladenke i udane žene	14
4.3. Izložba „Dječji svijet“	15
4.3.1. Trudnoća i rođenje	15
4.3.2. Krštenje djeteta	16
4.3.3. Dječja odjeća	16
4.3.4. Kosa djevojčica	17
4.3.5. Dječji namještaj.....	17
4.3.6. Dječje igračke	18
4.3.7. Dječje uspavanke.....	20

4.3.8.	Djeca i običaji.....	20
4.3.9.	Tradicionalne igre Požege i okolice	21
4.3.9.1.	Lončića	21
4.3.9.2.	Čika Mike.....	22
4.3.9.3.	Ćorava baba.....	22
4.3.9.4.	U podrumu je dama.....	22
4.3.9.5.	Prolazite, prolazite.....	23
4.3.9.6.	Ide maca oko tebe.....	23
4.3.9.7.	Pincek i pala.....	24
4.3.9.8.	Vrebičanje	24
5.	Muzej bećarca Pleternica.....	26
5.1.	Dječja odjeća, namještaj, igračke	27
5.2.	Svadbene uloge.....	32
5.3.	Gastro bećarac.....	34
6.	ISTRAŽIVANJE.....	35
6.1.	Cilj intervjua	35
6.2.	Postupak intervjua.....	35
6.2.1.	Intervju - pitanja i odgovori.....	35
6.3.	Interpretacija intervjua	47
7.	Zaključak.....	48
	Literatura	49
	Sažetak.....	52

Uvod

Riječ „igra“ je toliko jednostavna riječ, a toliko dobrog nosi sa sobom. Igra je riječ koja ujedinjuje svu djecu, bez obzira na to koje su rase, dobi ili nekih drugih razlika. Prva rečenica koju će djeca izreći jedni drugima je „Ajmo se igrati!“. Iz njihova kuta gledanja igra je način zabave, dok je sa stajališta odraslih igra aktivnost koja utječe na različite aspekte razvoja te time djeci omogućava pravilan rast i razvoj. Tijekom igre djeca koriste razne predmete koji im spontano postanu igračke. Takav način stvaranja igračkaka prevladavao je u prošlosti kada su se igračke izrađivale prirodnim materijalima što se bitno razlikuje od današnjeg stvaranja igračkaka.

Kada se spominju razlike u djetinjstvu, djeca u prošlosti većinu vremena provodila su u prirodi igrajući se, ali i pomažući roditeljima koji su se većinom bavili poljoprivredom i uzgojem životinja te su time postajali otporniji nego što je to običaj danas. U ovom radu naglašavaju se igre i igračke iz prošlosti Požege i okolice. Uz same igre i igračke, usko je povezana i tradicija toga kraja koja se nastoji očuvati raznim izložbama. Uz izložbe, tradiciju nastoje održavati i prenositi s koljena na koljeno osnivanjem raznih KUD-ova koje čine osobe starije životne dobi.

1. Igra

1.1. Definicije igre prema autorima

„Igra je temeljna, iskonska i jedina aktivnost koja potpuno odgovara dječjoj prirodi“ (Lazar, 2007:19). „Igra je radost druženja i ostvarivanja međusobnih kontakata s drugom djecom, lutkama i likovima iz mašte“ (Mendeš prema Jurčević Lozančić, 2020:40). „Igra ne isključuje po nacionalnoj, religijskoj i kulturološkoj osnovi. Ona uključuje svako dijete“ (Mendeš, 2020:203). „U dječjem svijetu, igra je i poticaj i aktivnost i nagrada: ona je sama sebi svrha i nagrađuje se igrom“ (Bašić, 2012). Postoje mnogobrojne definicije igre, no svi autori slažu se u tome da na sami spomen igre pomislimo na djetinjstvo i vrijeme kada se živjelo bez puno briga te se ona kao takva treba očuvati sa svim vrijednostima i bogatstvima koje posjeduje.

1.2. Uloga igre kod djece

„Nešto najljepše što ljudsko oko može vidjeti upravo je novorođena beba“ (Lazar, 2007:19). U prvim danima djetetova života trebaju se zadovoljiti njegove osnovne potrebe za hranom, nježnošću, ljubavlju i zaštitom. No, već nekoliko dana poslije dijete iskazuje potrebu za nekim novim iskustvima, drugim riječima počinje se razvijati. Tu govorimo o počecima igre.

„Svako dijete ima svoje osobne prioritete“ (Lazar, 2007:23). Bitno je otkriti te prioritete, oslušivati djecu, pratiti dječju inicijativu, promatrati dječju igru jer kroz igru se ističu brojne spoznaje o djetetu. Također, Bastašić (1990) tvrdi kako svako dijete ima svoj način i jezik komunikacije i treba proći određeno vrijeme da ga se nauči.

„Igra izvire iz djece kao vrelo iz brijega“ (Miroslav Krleža: Djetinjstvo). Krležin citat može se protumačiti da je igra sastavni dio djetetova odrastanja, dok je prema Freudu igra njihov jedini „posao“. Igra djeci pruža zadovoljstvo, budi njihovu znatiželju, maštu i kreativnost, kroz igru izražavaju svoje interese, želje, potrebe (Gjurković, 2016).

Autorica Gjurković u svojoj knjizi (2016) navodi kako je igra svestrana te djeca kroz nju nesvjesno uvježbavaju različite vještine iz svih aspekata razvoja: socijalnog, emocionalnog, tjelesnog i spoznajnog. Djeca putem igre razvijaju svoje sposobnosti, stječu samopouzdanje, istražuju sebe, odnose s drugima, okruženje u kojem se

nalaze, drugim riječima pripremaju se za budućnost. Djeca u igri uživaju, igrom rješavaju sve svoje „probleme“, ona ih opušta, smiruje te samim time igru možemo smatrati i kao jednu vrstu terapije.

Lazar (2007) u svojoj knjizi navodi kako za svaki posao treba imati dobrog mentora tj. nekoga netko će ga uvesti u posao, te tako smatra da i za igru djeteta treba imati „mentora“. Najodgovorniji za tu ulogu su roditelji, odgojitelji ili osoba koja se skrbi o djetetu. Također, prema Lazar (2007) rast i razvoj djeteta ponajviše ovisi o roditeljima, poticajnoj sredini i ozračju u kojem odrasta. Stoga djeci treba osigurati uvjete za igru, omogućiti što više poticaja za igru, biti spreman sudjelovati u igri, poticati djecu na igru i slično.

Autorica Duran (1995) ističe kako odrasli djetetu daju najveću samostalnost upravo u igri gdje djeca iskazuju zonu slobodnog kretanja, zonu aktualnog razvoja te zonu stvaralačke samostalnosti. Drugim riječima, djeteta u igri „prezentira“ svoje kompetencije.

2. Igračke

Igračke su predmeti koje djeca koriste pri igri. Igračke, osobito u današnje vrijeme kada je sve na dohvat ruke, su različitih materijala, oblika, veličina. Izuzev toga što su igračke namijenjene djeci, namijenjene su i odraslima a većina tih igara usmjerena je prema virtualnom svijetu. Iako je takav tip igračaka više namijenjen odrasloj populaciji, danas sve više i više djece zamjenjuje igračke prirodnih materijala za igračke poput videoigara, mobitela i sl. Bez obzira na vrstu igračaka, one su vrlo važan dio svakog djetinjstva te je odluka na nama hoćemo li te igračke upotrijebiti u dobre ili loše svrhe odnosno dajemo li djeci igračke samo kako bi ih se na neko vrijeme „riješili“ ili im nudimo igračke koje su bitne za njihov razvoj.

2.1. Dijete i igračka

„Kako je igra osnovna dječja aktivnost, tako je i igračka neizbježno i važno pomagalo u dječjem svijetu. U najranijoj dobi igračka je djetetu često oslonac, utjeha, „prijelazni objekt“ koji mu je veza s obitelji, koji mu daje osjećaj sigurnosti i samopouzdanja“ (Lazar, 2007:32). Kada se spominje prijelazni objekt, naglasak je na predmetu a to su najčešće neke plišane igračke koje djeci olakšavaju proces separacije. Taj predmet ga mirisom i toplinom podsjeća na majku te time lakše podnosi njeno odsustvo.

„Igra je iskonska potreba čovjeka, a igračke su pomoć u njezinu ostvarenju“ (Biškupić Bašić, 2018:43). Igračke su temelj odrastanja, otkrivaju koliko djeca ali i roditelji imaju potencijala, volje, želje za izradu vlastitih igračaka a samim time otkrivaju koliko su kreativni, domišljati, spretni, maštoviti i slično. Svaka osoba ima svoju omiljenu igračku iz djetinjstva te time se dolazi do zaključka da igračka nije samo predmet zabave i učenja, nego ona postaje uspomena za cijeli život.

Lazar (2007) smatra kako igračka može biti svaki predmet, materijal, dio tijela koji u određenoj situaciji služi djetetu za igru. Djeca putem igračaka upoznaju različite vrste materijala, oblike, otkrivaju što se sve može s raznim predmetima. Frazu „manje je više“ možemo primijeniti i u primjeru igračaka. Roditelji iz ljubavi pokušavaju omogućiti djeci što više različitih igračaka, što je u jednu ruku dobro, no to ovisi o tome kako će djeci ponuditi te igračke.

Od velike je važnosti ponuditi djetetu igračke koje su primjerene njegovoj dobi, jer ako igračka nije primjerena, djetetu će biti ili dosadno ili neće znati što s njome činiti. „Razvojem djeteta razvija se i njegova potreba za složenijim, skupljim predmetima u okruženju“ (Moslavac, 2012:4). Moslavac svojim citatom upućuje na to da će djeca svojim razvojem razvijati i sve veće potrebe, bilo da se radi o skupljim ili jeftinijim predmetima djeca će ih svakodnevno izražavati a bit svega je oslušivati djetetove potrebe i interese.

Također, Pulkkinen (2008:109) kaže „Sjedi li dijete okruženo hrpom igračaka, neće moći posvetiti dovoljno pozornosti jednoj od njih“. Ako se dijete obasipa velikim brojem igračaka, neće se fokusirati samo na jednu igračku te ju istraživati dok ne shvati njenu osnovnu namjenu, nego će vrlo lako odustati od iste te ju zamijeniti drugom. „Nije bitna količina igračaka, bitno je da ste vi ti koji prate dječju igru, koji ste spremni, ako to dijete zatraži, uključiti se i koji ste svjesni da niti jedna igračka ne može zamijeniti roditelja i drugu djecu“ (Lazar, 2007:42)

Djeca uče gledajući. Uz malo truda i volje, vrlo je lako izraditi igračke bez trošenja novca i hodanja satima po trgovinama kako bi ih omogućili djeci. Samim time djeca uče kako nije sve u novcu te da se može zabaviti i prilikom izrade igračke a ne samo gotovim proizvodom. Tijekom izrade poželjno je uključiti i dijete, naravno ako dijete želi sudjelovati te mu omogućiti siguran rad kako se dijete ne bi ozlijedilo prilikom izrade ali i uporabe gotove igračke. „Što je igračka jednostavnija, pruža djetetu više mogućnosti za razne vrste igara, razvija maštu i kreativnost“ (Lazar, 2007:32).

„Pri kupnji igračke treba obratiti pozornost na to u kojem obliku potiče dijete na aktivnost, pomaže li mu u uspostavljanju kontakta s drugom djecom ili odraslim osobama, potiče li maštu, izaziva li pronalaženje novih rješenja“ (Lazar, 2007:32). Izuzev velike kvalitete igračke, nužno je birati igračke koje su sigurne za dijete po pitanju materijala kojim je izrađena, sastoji li se od sitnih dijelova i slično.

Veliku ulogu u odabiru igračaka imaju oglašivači istih koji raznim bojama, oblicima, mogućnostima potiču roditelje na kupnju igračke iako su svjesni kako im ona nije potrebna u tom trenutku te nije za uzrast njihova djeteta. Također, na odabir utječu i mediji kroz razne crtiće te djeca zaključuju kako i oni moraju imati istu. Prilikom kupnje igračaka, roditelji bi trebali biti ustrajni u svom naumu i ne pokleknuti utjecaju trgovina te njihovom raznovrsnom ponudom.

Pored toga sto igračke pružaju zabavu, iste imaju i važnu ulogu u socijalizaciji djece. Djeca igrajući se u skupini djece dijeleći različite igračke kojih je većina na jedan broj, uče od malih nogu dijeliti svoje stvari, pomagati jedan drugome, pokazati kako se upotrebljava igračka i slično. Osim toga, stječu razna prijateljstva, uče što je to ljubav i dijeljenje, razvijaju svoje socijalne vještine.

2.2. Pozitivne i negativne strane medijskih igri i igračaka

Danas, većina razgovora djece svodi se na to koji mobitel imaju, što su gledali na TV-u, koja je igrice aktualna itd. „Sve se više poseže za virtualnim igrama na mobilnim telefonima, igraćim konzolama i računalima, a kompleksni uređaji poput bespilotnih letjelica postaju dječje igračke“ (Biškupić Bašić, 2018:51). Dakako, medijske igre i igračke imaju i pozitivne i negativne strane. Računala pružaju znatan napredak u razvoju djece, pružaju nešto što npr. obična lutka ne može pružiti, nešto što djecu nagovara na „sve više i više“. Lazar u svojoj knjizi (2007) objašnjava kako pobornici medijskih igračaka i igara naglašavaju da su sjajne za razvijanje misaonih funkcija, isto tako ističe kako niz drugih igara u kojima različite misaone funkcije u suradnji s drugim vještinama dolaze još više do izražaja.

Manjak slobodnog vremena, posvećenosti djeci dovodi do toga da djeca nakon nekog vremena postaju ovisni o takvoj vrsti „igre“ te nemaju niti volje niti strpljenja igrati se igračkama poput slagalica, čitanja slikovnica jer su upoznali svijet medija koji je puno privlačniji od tradicionalnih igri i igračaka. Djeca danas pridaju veliku važnost medijskim igrama i igračkama, čime se širi njihov utjecaj i na djecu koja možda nemaju mogućnosti priuštiti si takvu vrstu igre.

Osim što su im privlačne svojim vizualnim izgledom, medijske igre i igračke uvijek imaju nešto novo, nešto drugačije što potiče djecu na razmišljanje, rješavanje problema, donošenja vlastitih odluka, testiraju dječju brzinu, snalažljivost i sl. Takav tip igračaka djeci pruža veći izazov od onih standardnih, što je u jednu ruku dobro jer time djeca iskazuju svoju želju za novim znanjima, iskustvima. Neke od prednosti medijskih igri i igračaka su te da koristeći mobitele, laptope razvijaju koordinaciju ruku, razvijaju brzinu koja im je potrebna da bi izvršili zadatak koji se traži u igrici. Također, jedna od pozitivnijih stvari je ta da su većina medijskih igri i igrački na stranom jeziku te time djeca svladavaju jezik još od malih nogu. Međutim, kada gledamo s druge strane medijske igre imaju i mane koje su više nego vidljive. Djeca

nakon nekog vremena ne žele se baviti sportskim aktivnostima jer im je lakše sjediti i igrati nogomet preko mobitela. Odmah uz to povezuju se problemi sa zdravljem, problemi sa ponašanjem, imaju negativne utjecaje na raspoloženje djece, djeca padaju u depresiju jer su većinu vremena zatvoreni u prostoriji te odbacuju društvo.

3. Vremeplov običaja i tradicije od djetinjstva do starosti

Kultura se može prikazati kao način življenja pojedinca ili zajednice. Obuhvaća znanja, vrijednosti, vjerovanja koji se iskazuju putem raznih običaja, rituala, ponašanja, načina komunikacije i slično. Dok je tradicija međugeneracijski prijenos pojedinih smjerova kulture, iskustva ili kulturne stečevine. Tradicija se prenosi odgojem, razvojem i oblikovanjem određenog načina života određene zajednice¹.

Djetinjstvo se smatra jednim od temeljnih prava djeteta. To je razdoblje u kojemu najvažniju ulogu imaju odrasli, odnosno razdoblje gdje njihova skrb osigurava djetetu kvalitetno djetinjstvo².

Znanstvenici koji se bave istraživanjem djetinjstva smatraju kako je danas djetinjstvo nestalo odnosno „umrlo“. Glavni razlozi takvog zaključka su smanjenje razvojnih mogućnosti u djetinjstvu iako su im osigurani puno bolji uvjeti odrastanja nego što je to bilo u prošlim vremenima. Promatrajući pogled odraslih, igra je vježba, upisuju djecu na razne aktivnosti poput različitih sportova, učenje stranih jezika, razni tečajevi s ciljem što boljeg samo ostvarivanja čime se briše granica između slobodne aktivnosti i budućeg rada. Pri tome odrasli ne razmišljaju o tome da jednim dijelom djeci uskraćuju „spontano“ djetinjstvo kao što je to bilo u davninama. Autorica Bašić (Bašić, 2012) u članku iznosi kako bi se djetinjstvo trebalo sastojati od igara usmjerenih na razvoj temeljenih sposobnosti na koje se kasnije gradi intelektualni razvoj i obrazovanje.

U članku „Tko nam krade djetinjstvo“ autorica Marica gledajući današnju djecu te njihove igre prisjeća se svog djetinjstva te slobode koju su imali. Sloboda u izboru igre, sloboda od straha raznih životinja i bolesti, sloboda igranja u različitim prostorima i vremenskim uvjetima. „Kad sam ja bila klinka i kad su moji klinci bili klinci, svake smo jeseni imali crijevne gliste. Jer smo jeli voće u voćnjaku. S poda i sa stabla. Neoprane. Voda je daleko. Na dvorištu! Jednokratno bismo uzeli nekakvu tableticu i to je bilo to. Nitko se zbog toga nije uzrujavao. Ni djeca, a bogme ni odrasli“ (Milčec, 2012).

¹ Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/360103> [Pristupljeno 1. ožujka 2023.]

² Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/94851> [Pristupljeno 1. ožujka 2023.]

Tradicijske igre djeci su omogućavale priliku za otkrivanjem i istraživanjem prirode i kulture zajednice. No osim prethodno navedenih korisnih strana tradicijske igre, djecu su poticale na fleksibilno mišljenje, na kreativnost, samostalno rješavanje problema i brojne druge osobne mogućnosti.

Na sam spomen Požege, misli su nam usmjerene na običaj te tradiciju vezanu uz hranu, pjesmu, plesove, način oblačenja, poljoprivredu i slično. Kada se govori o običajima vezanim za pjesme i plesove tada se naglašava ljubav prema pjesmi i plesu, što ujedno povezuje i tradicijsko odijevanje.

Kada se spomenu pjesme iz prošlosti, tada ljudima iz davnina proradi jedna posebna emocija jer im je pjesma bila jedan od najveselijih trenutaka njihove svakodnevice a to dokazuje i sljedeći citat. „Prolazeći nekada uveče selima, iz mnogih se kuća čula pjesma, pjesma domaća, vesela, tužna, glasna i tiha. Pjevalo se uz svjetlost luči, svijeća, petrolejki, ili samo uz treptajuću svjetlost iz peći. Pjevalo se na polju i u vinogradu, poslije napornog rada, na svatovima i krstikama, na paši, pred crkvom, pod seoskom lipom. Pjevalo se i sviralo djevojkama pod prozorima. Pjevala su djeca pred školom, na odmoru u kolu i bez njega“ (Matunci, godina izdanja nepoznata).

Tradicijsko odijevanje smatrali su jednim od najvažnijih segmenata folklornog društva. Slavonci su, osim odijevanja, poznati i po hrani koju sami proizvode. Jedan od najpoznatijih proizvoda je slavonski kulen³. Osim gore navedenih tradicija Požege je poznata po raznim festivalima koji se održavaju svake godine u spomen starih običaja, a jedan od najpoznatijih festivala je Aurea Fest Požege.

Kada bi usporedili današnju tradiciju koja se pokušava održati u Požegi te tradiciju i običaje koji su se održavali u davnim vremenima, uvidjeli bi vrlo malo sličnosti. Premda se dio tradicije i običaja iz davnih vremena izgubio, uvijek nam ostaju sjećanja te lijepe uspomene na njih. Stariji ljudi više su držali do tradicije te im je bilo vrlo bitno prenijeti tu tradiciju na mlađe generacije. Dijete je od samog rođenja bilo u kontaktu sa svojom kulturom na način da je promatralo svoju okolinu kojoj je tradicija bila vrlo bitna.

Ljudi u davninama bavili su se i raznim obrtima te su slobodno vrijeme provodili družeći se na sajmovima na kojima su između ostalog prodavali i hranu. Autor Vidmar (1999) u svojoj knjizi navodi kako su stari vrlo rado pohađali crkve te se

³ Kulen – tradicionalna kobasica od svinjskog mesa

radovali crkvenim priredbama, proslavama, svečanim misama. Da su ih sitnice činile sretnijim ljudima može se vidjeti i u sljedećim citatima.

„Jedna od naših najljepših razonoda je bilo kupanje u dane velikih ferija⁴. Idući k Orljavi svukli bi smo se goli već kod Sv. Roka na početku Orljavske ulice i tako smo bili čitave dane golišavi kao afrički divljaci“ (Vidmar, 1999:24). „Još jedna naša razonoda, koju smo vrlo voljeli, a to je bilo poštovanje umjetnosti, bilo dramske, bilo cirkuske. Jer se na oba mjesta tražila ulaznina, a za takve uvjete mi nismo imali ni smisla ni sredstava, u cirkuse smo ulazili neopaženi ispod šatorskog platna ili smo gledali na rupe u platnu, a ponekad smo te rupe i sami udešavali“ (Vidmar, 1999:25).

S obzirom na razvoj današnjeg svijeta, nemoguće je usporediti ljude današnjice te ljude iz davnina. Ljudi današnjice imajući sve na dlanu, većina njih usmjerena je na individualni uspjeh dok su ljudi iz davnina više bili usmjereni na zajednicu koja ih je činila jačom. Izuzev toga, danas su pogledi na svijet puno drugačiji nego što je to bilo prije, a u tome je pripomogla tehnologija koja sve više i više napreduje.

⁴ Ferije – praznici

4. Izložbe Požeško-slavonske županije

4.1. Izložba „Od zrna do pogače“

Gradski muzej Požega održao je etnografsku izložbu „Od zrna do pogače“. Kroz izložbu upoznaje se svakodnevni život požeškog kraja u davninama te njihove tradicije i običaji. U požeškom kraju glavna grana seoskog privređivanja bilo je ratarstvo i stočarstvo. Time je i većina običaja bila povezana uz svakodnevne poljoprivredne i stočarske poslove na selu: oranje, sjetva, kosidba, žetva, berba grožđa, svinjokolja itd. Međutim, takvi običaji požeških sela danas su većinom zaboravljeni (Materijal ustupljen iz Gradskog muzeja Požega, 2006).

4.1.1. Žetva

U Slavoniji osim pšenice, sijala se raž, ječam, zob i kukuruz. U Slavoniji naziv za pšenicu je „žito“. Žetveni običaji smatrali su se kao svetkovina. Žetva je bila najvažniji ali i najnaporniji posao. Bogata žetva je osiguravala kruh seoskoj obitelji tijekom cijele godine. Kod većih poslova, prijatelji i rodbina međusobno bi si pomagali. Tada tu skupinu ljudi koja bi došla u pomoć nazivali su „rabota“. Bez obzira na rano ustajanje i količinu posla, pri radu bilo je smijeha, pjevanja te veselja. Žetva je trajala nekoliko dana, a nakon obavljenog posla u domaćinstvu se pripremalo slavlje popraćeno pjesmom i plesom.

4.1.2. Vršidba

U 19. stoljeću vršidbu su obavljali pomoću konja. Krajem 19. stoljeća pojavljuju se prvi strojevi za vršenje žita, najprije za konjski pogon, a zatim i motorni. U 20. stoljeću došlo je do velike promjene u načinu obavljanja žetve i vršidbe uvođenjem mehanizacije. Takav način rada uveo je potpuno drugačiju organizaciju rada te istisnula ljudski rad. Traktori dolaze iza Drugog svjetskog rata, 60-tih godina 20. stoljeća pojavljuju se kombajni koji su obavljali žetvu i vršidbu. Zrnje se spremalo u ambar, zgradu s ugrađenim pregradama za različite vrste žita ili na tavan.

4.1.3. Meljava

U 19. stoljeću žito se mljelo u mlinovima: vodenicama – s vodoravnim vodnim kolom ili okomitim vodnim kolom dok u 20. stoljeću meljavu preuzimaju elektromotorni mlinovi. Mlinova je bilo na većini potoka i rječica u požeškom kraju. Vlasnici istih bili su seljaci koji su ih sami izgradili. Na jedan takav mlin dolazilo je više vlasnika te je

svatko imao svoj određeni dan za meljavu. Mlinarski obrt bio je razvijen u 18. i 19. stoljeću.

4.1.4. Običaji i vjerovanja vezana za oranje, sjetvu i žetvu

Cijeli postupak oranja, sjetve i žetve pratile su molitve, ali i različita vjerovanja vezana za uspjeh u poslu. Na dan Sv. Marka (25. travanj) procesije su odlazile u polje gdje bi svećenik blagoslovio žito. Prije svakog oranja i sijanja prekrižili bi se i izmolili. Zatim na Sv. Tri Kralja, gazda kuće blagoslovio bi polje svetom vodom uz molitvu.

Na Uskrs, nakon blagoslova jela, vjerovali su da će onaj koji prvi stigne kući biti i prvi u svim poslovima. Lupine od uskrsnih jaja nosili su u polje i tamo zakopali kako žito ne bi bilo savitljivo, tanko. Sjetvu su započinjali u razdoblju punog mjeseca jer su vjerovali da će time i žito biti puno odnosno rodno. Također, sijač se oblačio u čisto, bijelo ruho jer je vjerovao da će tako i kruh biti bijel.

Na božićnom stolu bile su svijeće zvane „muket Trojstvo“, koje su stavljene u posudu ili čašu sa žitaricama. Prilikom gašenja svijeća pratilo se koliko će se zrnja nahvatati na njih te su po tome predviđali koliko će roditi žito iduće godine. Sva ta vjerovanja uveseljavala su tadašnje ljude, no promjenom načina života na selu i uvođenjem mehanizacije u obradi zemlje izgubila se većina nekadašnjih običaja.

4.1.5. Priprema kruha

Jela od brašna, temelj su prehrane svakog seljaka, dok je kruh jedan od najvažnijih proizvoda brašna. Kruh je bio osnovna namirnica svakog obroka i u prenesenom smislu predstavljao je blagostanje. U svakom kućanstvu najbitnije je bilo osigurati zalihe kruha. Pekao se jednom, najčešće krajem tjedna.

U svečanim prilikama, pod kruh su stavljali list kupusa kako bi bolje mirisao i da se donja kora bolje sjaji. Seljak je prema kruhu imao posebno poštovanje koje možemo uvidjeti u činu koji im je bio dio tradicije; prije rezanja nožem su načinili križ po donjoj kori uz zaziv „Krist Božji i Marija“. Pazili su da se ne gazi po mrvicama te su za Božić skupljali mrvice sa stola te bi time hranili stoku.

Jedna od anegdota s kruhom i kolačima bila je vezana za zaruke. Dok se čekalo da dečko napuni 18 godina svekrva je svake nedjelje nosila djevojci veliki divojački⁵ kolač. Također jedan od svatovskih običaja bio je taj da se kolač zarezao na četiri

⁵ Divojački kolač – djevojački kolač

dijela i svakoj djevojci tucnuo nad glavom. Na čijoj bi se glavi kolač rastvorio ta djevojka se trebala udati do sljedeće godine.

U Požeško-slavonskoj županiji običaj je da kada dijete napravi prvi korak, majka ili baka pripreme pogaču u koju bi dijete prije pečenja ugazilo jednom nogom. Pogaču bi podijelili ukućanima ili susjedskoj djeci, a ako dijete dugo nije moglo prohodati istu bi mu lomili nad glavom.

S obzirom na to da su Slavonci poznati po konzumaciji mesnih proizvoda, razna jela od brašna dobro bi im došla a osobito za vrijeme posta. Neka od jela koje su domaćice pravile su knedle, tačkrle⁶, čikovi⁷, noklice⁸, rezanci, flekice⁹, štrudl, krofne itd.

Kroz ovu izložbu može se uvidjeti koliko je seljak bio domišljat s obzirom koliko su namirnica imali na raspolaganju te kako su iste te namirnice dobili vlastitim trudom. Također, uz domišljatost posjedovali su i volju za izradom raznih jela ali i za sudjelovanje u raznim tradicijama.

4.2. Izložba „Tradicijska ženska oglavlja požeškoga kraja“

Odijevanje se može pripisati jednoj od osnovnih potreba čovjeka za zaštitu svog tijela. Prema izložbi „*Tradicijska ženska oglavlja požeškoga kraja*“ kroz prošlost zbog načina odijevanja isticale su se i društvene razlike te isto tako imovinski položaj pojedinca u zajednici. Žensko oglavlje je jedan od bitnih dijelova tradicijskog odijevanja, a sastoji se od načina češljanja i opremanja glave. Kako bi procijenili dob, društveni status, vjerska pripadnost itd. promatrali su način češljanja, ukrašavanja i prekrivanja ženske glave. Žensko oglavlje poklapalo se s ostalim dijelovima tradicijske odjeće (Materijal ustupljen iz Gradskog muzeja Požega, 2011).

4.2.1. Tradicijske frizure i oglavlja

Kroz izložbu može se uvidjeti kako se kosa smatrala kao jedna od čovjekovih vrlina ili moći, jedno od glavnih ženinih aduta. Bujna, ispletana kosa bila je pokazatelj zdravlja te djevojačke zrelosti. U selima Požeškoga kraja osobitu pozornost pridavali su

⁶ Tačkrle – torbice sa pekmezom

⁷ Čikovi – tijesto oblikovano dlanovima

⁸ Noklice – tijesto kidano žlicom

⁹ Flekice – rezani komadići tijesta koji su se pravili sa prženim kupusom

uređivanju kose kod djevojčica najranije dobi. Žensko dijete prvi put bi šišali kada navrší prvu godinu života, s ciljem da izraste što gušća kosa. Čim bi kosa bila malo duža, uplitali bi je koristeći kupovne vrpce u malu pletenicu, što je bila i svakodnevna frizura djevojčica.

S početka 20. stoljeća pojedine djevojčice imale su omotane pletenice u obliku vijenca, a ukrašavale su ih zavezane mašne na vrhu ili po strani glave. Nisu često pokrivala glavu, a ako jesu to su činile maramama vezanim ispod brade. Kada bi navršile 13 ili 14 godina, tada su stekle pravo nošenje i opremanje glave kao djevojke.

Djevojke su se u perčin¹⁰ češljale jedanput tjedno, nedjeljom za misu te tijekom godine za važnije blagdane. Da bi kosa bila spremna za izradu perčina namakala bi se smjesom vode i šećera kako bi kosa bila čvršća. Početkom 20. stoljeća perčin su kitili umjetnim ili kupovnim cvijećem odnosno granama. Tijekom obavljanja poslova djevojke su imale marame na glavi.

Između dva svjetska rata u požeškom kraju, perčin su zamijenili totuk ili kotur. Kada govorimo o totuku kosa se češljala od čela prema natrag ili na razdjeljak po sredini glave. Na zatiljku su se isplele dvije pletenice koje su se naizmjenično motale u krug te su ih učvršćivali iglicama a odozgo su znale zabosti polukružni ukrasni češalj. Tutuk se ukrašavao ukrasnim špangicama sa cvjetićima.

4.2.2. Oglavlje mladenke i udane žene

Zaručena djevojka je u crkvu, prilikom najave vlastitog vjenčanja nosila bijeli vijenac od voštanog cvijeća na glavi sve do udaje, koristeći prirodno ili kupovno cvijeće, perje, vrpce koje su prekrivali perčin. Svadbeni vijenci ili krune simboliziraju prijelaz djevojke u status udane žene. Kosu udane žene ne smije nitko dirati niti gledati.

Udane žene plele su kosu na potiljku u jednu pletenicu koju su presložile okomito ili omotale u tutuk povrh koga su zaboje metalni češalj. Na to se povezivala šarena marama slagana u traku zvanu podveza, a koja se prije stavljanja presložila po dijagonali te je prekrivala cijelu glavu. Krajevi marame povezivali su se otraga na vratu te su pušteni da vise.

¹⁰ Perčin – stražnja pletenica u užoj ili široj formi s podizanjem od vrata

4.3. Izložba „Dječji svijet“¹¹

Izložbom „Dječji svijet“ prenose se sjećanja na dječji svijet požeških sela. Ta sjećanja u magli su naših baka i djedova. Život na selu uvijek je bio skroman, djeca su sama smišljala igre te su bili prepušteni vlastitoj mašti i kreativnosti. No, u tome bi im pomagali očevi koji su od drveta izrađivali igračke za svoju djecu. Djeca su uvijek bila veliko veselje te su se uvijek dočekivali s velikom radošću. Osim veselja koje su unosili u obitelj, djeca su im bila od velike pomoći pri poslovima. Smjeli su se igrati tek kada su obavili sav posao koji im je prethodno zadan.

4.3.1. Trudnoća i rođenje

Kroz izložbu „Dječji svijet“ saznaje se kako je u davninama bilo neprilično imati više djece te se u tom slučaju trudnoća krila ako je u kući bilo već djece. Sramotno je bilo imati i više od dvoje djece, no ako bi netko pitao, žena nije smjela zatajiti istu jer su smatrali da bi se moglo roditi nijemo dijete. Također, vjerovali su da se žena mora kretati što više kako bi imala lagan porod, te time trudnica nije bila pošteđena posla nego je radila sve kao i do trudnoće.

Neka od uvjerenja kojih su se pridržavali bili su sljedeći; trudnicu se nije smjelo gledati u trudnoći kako je ne bi urekli. Kada su svatovi, trudnica nije smjela ići blizu oltara jer su smatrali da će mladenka umrijeti. Kada bi trudnica poželjela nešto pojesti ili ubrati, u tom trenutku nije se smjela dodirnuti po tijelu jer bi time djetetu na tijelu nastao mladež u obliku tog željenog predmeta. Kao i danas, vjerovalo se da se trudnicama trebaju ispunjavati sve želje jer ako bi ju odbili dobili bi „ječmenac“.

Dok su postojale zadruge, žene su zimi rađale u zadružnoj kući dok su tijekom ljeta rađale u svom kijeru¹². Nakon raspada zadruga, rađale su u svojim spavaćim sobama, a od 60-tih godina išle su rađati i u bolnice. Trudnici pri porodu pomagala je žena iz sela koja je imala puno više iskustva u porodima od ostalih žena u selu. U slučaju da je žena imala težak porod, davali bi joj vino i rakiju kako bi joj olakšali porod.

Još jedno od vjerovanja bilo je to da su pupkovinu djeteta koju su odrezali pri porodu, svezali i spremili u kutijicu te je dijete pred polazak u školu imalo zadatak odvezati

¹¹ Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/59364> [Pristupljeno: 4. travnja 2023.]

¹² Kijera – stara drvena kuća

pupkovinu. Ako je dijete uspjelo odvezati, smatrali su da će biti pametno i time se može objasniti izreka „Razveže mu se pamet“.

Sve do 50-tih godina 20. stoljeća žena koja je tek rodila, nije smjela izlaziti iz kuće 6 tjedana kako je ne bi slučajno opazio niti jedan muškarac. Pazile su ju žene iz zadruge, dok su ju svekrva ili jetrva posluživale, kupale dijete te sve ostalo što je bilo potrebno kako bi joj olakšali to razdoblje. Nakon 50-tih godina, to razdoblje „babinja“ smanjio se na 3 tjedna. Žena nakon babinja odlazila bi u crkvu „na uvod“. U crkvu je odlazila sama ili sa ženom iz rodbine. Taj obred odvijao se na način da ju je svećenik iz sakristije uveo u crkvu do oltara te nad njom izmolio molitve te ju blagoslovio. Nakon tog obreda žena je slobodno mogla izlaziti iz kuće te obavljati sve poslove.

Prije Prvog svjetskog rata imali su običaj malih i velikih babinja. Male babinje održavale su se 8 dana nakon poroda, dok su se velike održavale 8 dana nakon malih babinja. Ukućani su za goste pripremali hranu dok su gosti za babinje nosili darove poput jela, pića te novca.

4.3.2. Krštenje djeteta

Kazivači izložbe „*Dječji svijet*“ iznosili su razna vjerovanja o tome kako zaštititi dijete od uroka kao što je vjerovanje da ako netko dolazi u kuću po mraku nije smio odmah pogledati dijete jer bi ga time „namračio“. Kako bi zaštitili majku i dijete od uroka, stavljali su im ispod jastuka češanj bijelog luka. Da bi skinuli uroke sa djeteta koristili su svetu vodu te posebne molitve koje su samo određeni ljudi iz sela znali moliti.

Dok su djecu početkom 20. stoljeća krstili odmah nakon poroda, sredinom 20. stoljeća počeli su djecu krstiti 14 dana nakon poroda. Kao što je to običaj i danas, djecu su na krštenje nosili kumovi te roditelji. Dijete je za krštenje bilo obučeno u bijelu košuljicu te su ga položili u bijeli šivani jastuk kojih je u selu bio jako mali broj te su ih međusobno posuđivali. Kumovi su darivali dijete novcima koje su stavljali djetetu pod glavu.

4.3.3. Dječja odjeća

Kroz razne izvore te uz pomoć kazivača koji su sudjelovali u stvaranju izložbe „*Dječji svijet*“ saznaje se kako su odijevali dijete te da je to ovisilo o dobi djeteta. Djecu jasljučke dobi odijevali bi podjednako, dok su djecu predškolske dobi odijevali prema spolu. Djeca predškolske dobi nosili su dugu košulju izrađenu od domaćeg platna te ravnog kroja a takav tip košulje nazivali su „betevera“. Djevojčice su nosili beteveru

sa okruglim izrezom na vratu, dok su dječaci nosili sa kragnom. Preko zime djevojčice su na betevaru oblačili haljinice, dok su dječaci hlače od domaćeg a kasnije i kupovnog debljeg platna. Polaskom u školu postupno mijenjaju svoju odjeću u skladu s godinama. Djeca su imala vunene čarape, rukavice te kape koje su bake i majke plele tijekom zime. Zimi su dječaci imali kaputiće, a djevojčice su nosile pletene veste dok su tijekom ljeta djeca hodala bosa te su jedino u crkvu nosili cipele i sandale. Tijekom zime nosili su drvene klompe dok su u crkvu nosili visoke cipele.

4.3.4. Kosa djevojčica

Koliko su ljudi iz davnina, pažnje pridavali kosi govori gore navedena izložba „*Tradicijaska ženska oglavlja požeškoga kraja*“. Kosu su nastojali održavati od rođenja djeteta, te su time i djeci usadili naviku konstantnog održavanja i urednosti kose. Djevojčica nije smjela izaći izvan kuće a da se netom prije izlaska nije počesljala. Najčešće frizure djevojčica bile su spuštene pletenice, ispletene u „bijeli luk“ ili podignute u gore objašnjeni „tutuk“. Kako bi pokrile glavu, koristile su jednostavne marame koje su vezale ispod brade ili iza glave, no to su činile vrlo rijetko.

4.3.5. Dječji namještaj

Izložba „Dječji svijet“ također obuhvaća informacije o namještaju koji su ljudi iz davnina koristili u najranijoj dobi djeteta. Jedna od prvih predmeta koje je dijete koristilo bila je kolijevka koju su nazivali „bešikom“. Kolijevka je znala biti raznih oblika te razne veličine, isto tako kolijevke su bile na rubovima zaobljene pa se dijete u njoj moglo i ljuljati. Kroz izložbu ističe se i drveno korito u kojemu su djeca jasliske dobi spavala te su se ista upotrebljavala i za kupanje djece. U posebno napravljenim manjim krevetima spavala su djeca predškolske dobi, no ako nisu imali mogućnosti za izradu istih, spavali bi s roditeljima u jednom većem krevetu.

S obzirom da se izložba dotiče svake faze dječjeg razvoja te upotrebe namještaja, time se dolazi do upoznavanja „stalka“. To je samim time bio jedan od najvažnijih pomagala koji su djeca koristila kako bi naučila stajati. Nakon što je dijete svladalo stajanje, prelazi na fazu učenja hodanja te samim time koristi hodalicu. S obzirom na to da hodalicu nije imala svaka obitelj, snalazili su se na razne načine, ponekad su posuđivali od obitelji koje su ih imale, no većina djece učila je hodati uz pomoć vlastite obitelji odnosno držeći se za bakinu ruku ili držeći neki komad pokućstva u kući. Obitelji koje su bile imućnije imale su razne vrste dječjeg namještaja poput

malog tronošca, stolčice, okrugli stolić i slično. Dječji namještaj izrađivali su osobno očevi ili djedovi djece ili ako su imali mogućnosti priuštiti si profesionalnog stolara iz sela.

4.3.6. Dječje igračke

Igračka se smatra kao jedna od najbitnijih stavki djetetova života. Izuzev tog što uveseljava dijete, igračkom upoznaje vlastite mogućnosti, potencijale, stvara širi pogled na svijet te mogućnosti svijeta. Djeca u prošlim vremenima nisu imala velik broj igračaka, koristili su razne prirodne materijale te sami kreirali dječji svijet igara. Izložba „Dječji svijet“ prikazuje nam koje su se to igračke koristile u prošlosti kada svijet još nije toliko napredovao kao što je to sada slučaj.

Zvečke od glavice maka ili ljuske oraha ispunjene kukuruznim zrnom smatrali su prvim igračkama djeteta. Najstarijim igračkama smatrali su lopte, luk i strijelu, lutke i slično. Razvojem djeteta mijenjali su se i interesi djeteta te je mašta postajala sve bujnija. Kada bi dijete prohodalo, samo je pronalazilo predmete s kojima bi se moglo igrati. Drveni štap predstavljao im je konja ili pušku, odbačene obruče, ili kotače tjerali su putem ispred sebe.

Osim što su igračke izrađivala djeca sama ili uz pomoć roditelja, roditelji koji su imali veće mogućnosti kupovali su igračke na raznim sajmovima. Neke od igračaka sa sajmova bile su krpene bebe i lopte, „tica“ od jajeta i papira, lopte od uvaljanih kravljih dlaka, drveni nož, praćka, topovi od blata, mali drveni namještaj za bebe, drveni konjići, leptire, male tamburice itd. Djeca predškolske dobi tijekom proljeća izrađivala su razne svirale od vrbe poput „rogova“, „fićkala“ koje su proizvodile zvuk dok se kora ne bi osušila. Osim svirala od vrbe, koristili su kukuruzovinu za izradu „gusli“, koje su proizvodile neobičan zvuk kada bi ih se navlažilo.

Slika 1. Dječji drveni vlakić¹³

Slika 2. Dječji drveni pištolj¹⁴

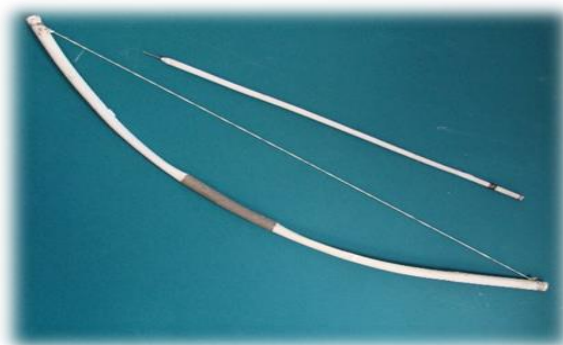

Slika 3. Konjić sa kočijama¹⁵

¹³ Slika preuzeta osobno iz arhive Gradskog muzeja Požega

¹⁴ Slika preuzeta osobno iz arhive Gradskog muzeja Požega

¹⁵ Slika preuzeta osobno iz arhive Gradskog muzeja Požega

Slika 4. Luk i strijela¹⁶

4.3.7. Dječje uspavanke

Kako bi umirili djecu pri plaču, u dalekoj prošlosti, roditelji su ih umirivali tepanjem te pjevanjem različitih uspavanki koje tada nisu imale pravi sadržaj niti formu. Osim uspavanki, koristili su i razne brojalice, motoričke igre poput igre s dječjim prstićima itd. Kazivači izložbe „Dječji svijet“ objašnjavaju kako su uspavanke bile samo nizanje različitih riječi bez nekog posebnog smisla s ciljem uspavlivanja djeteta. Jedna od primjera uspavanki koje su se pjevali u davninama može se vidjeti u nastavku:

TAŠUN, TAŠUN, TANANA
I SVILENA MARAMA,
U MARAMI ŠEĆERA
ZA (ime djeteta) VEČERA

4.3.8. Djeca i običaji

Izložbom „Dječji svijet“ kazivači su se prisjetili starih vremena koja su im ostala u lijepom sjećanju. Djecu su izdvajali kao svijetlu točku njihova života koju su učili raznim tradicijama s ciljem prenošenja istih s generacije na generaciju. Postojali su razni običaji, osobito za blagdane poput Božića, Uskrsa, poklada, kolinja i sl.

Ujutro na Badnjak, u kuću bi dolazio dječak koji je sjeo na stolac ili stao u kut uz vrata. Tog dečka nazivali su „položaj“. U 19. stoljeću položaj je bio mlađi muškarac. Po dolasku u kuću, pozdravio bi ukućane i zaželio obilje u kući dok bi ga domaćica kuće posula kukuruzom i pri tome govorila „Živ i zdrav bio“. Pri odlasku, domaćica kuće darivala bi ga novcem. Za vrijeme kolinja, običaj je bio da djeca navečer

¹⁶ Slika preuzeta osobno iz arhive Gradskog muzeja Požega

ostavljaju „ražanj“ kod prozora kuće u kojoj se toga dana odvijalo kolinje. Zadaća im je bila nataknuti papiriće na ražanj sa šaljivim porukama upućenim ukućanima. Kao nagradu za održani običaj, domaćica bi im na ražanj nataknula kolače i kobasice.

4.3.9. Tradicionalne igre Požege i okolice

Kroz izložbu „Dječji svijet“ osim brojnih vjerovanja, običaja te tradicija, upoznaju se i brojne igre koje su djeca igrala tijekom svog djetinjstva u davnim vremenima. Izbor igre djece ovisio je o načinu života ali i o godišnjim dobima. Kada je lijepo vrijeme djeca su se igrala na livadama gdje je pasla stoka, na rijekama te potocima gdje su se znali i kupati. Također, igre su se odvijale i u kućnim dvorištima te seoskim putevima. Tijekom zime, najveća dječja radost bila je snijeg. Ako je snijega bilo dovoljno, spuštali su se u koritima ili sanjkama niz brežuljke koje Požega posjeduje. Također, ako bi rijeke i potoci bili zaleđeni klizali bi se po površinama rijeka te bi ih to činilo sretnima i zadovoljnim. Međutim, kada snijega ne bi bilo, igre su se odvijale po kućama. U nastavku rada detaljnije su objašnjene igre kojima su se djeca zabavljala.

4.3.9.1. Lončića

Ova igra najpoznatija bila je na području grada Pleternice. Za ovu igru potreban je veći broj djece od 10 do 20. Djeca stoje u kolu jedan do drugoga udaljeni po metar. Svako dijete ima svog para koji čuča ispred njega. Dijete koje čuča naziva se lončić, a dijete koje stoji je gazda odnosno lončar. Izvan kola nalazi se jedno dijete koje je kupac. Kupac dolazi do jednog lončara koje samo izabere te ga upita:

- „Pošto kume lonac?“

Lončar odgovara:

- „Po petak, po šestak,
Po to ti ga baš ne dam,
Ni za litru vina.“

Kupac kaže:

- „Ti si kume svinja!“

Lončar otrči na jednu stranu oko kola, a kupac otrči na drugu stranu. Onaj koji prije dođe do lončića, lončić je njegov, a dijete koje je kasnije stiglo postaje kupac te se igra nastavlja.

4.3.9.2. Čika Mike

Igra „Čika Mike“ također je igra koja se igrala u Pleternici. U ovoj igri sudjeluju 4 igrača gdje svaka osoba ima svoju ulogu: čika Mika, sudac, lopov te žandar. Uloge su se dijelile na način da se napišu na papiriće, zamotaju, pomiješaju te se rašire po stolu. Svako dijete uzima jedan papirić te čita koju je ulogu dobio, s time da druga djeca ne smiju vidjeti niti saznati što je on. Dijete koje ima papirić s ulogom „čika Mike“ govori tekst:

„Ja sam čika Mika
ukrali mi bika
sa dva sa tri roga
sumnjam na onoga.“

U tom trenutku „čika Mika“ pokazuje na dijete koje misli da je lopov. Ako čika Mika pogodio, tada dijete koje je sudac dodjeljuje kaznu lopovu dok žandar izvršava kaznu dijeleći packe. No, ako čika Mika nije pogodio tko je pravi lopov tada on dobiva packe od strane žandara.

4.3.9.3. Čorava baba

Igra „Čorava baba“ najčešće se igrala u mjestima Zagrađe, Vetovo, Lukač te Velika. U igri je sudjelovalo oko desetero djece. Jednom djetetu zavežu se oči te ga ostave samoga. Dok druga djeca stoje na svojim mjestima koja su prethodno izabrali, dijete koje je „čorava baba“ pipajući rukama pokušava uhvatiti jedno dijete i pogoditi njegovo ime. Ako uspije uhvatiti jedno dijete i pogoditi tko je to, tada isto to dijete dolazi na njegovo mjesto te postaje „čorava baba“. Ukoliko uspije uhvatiti dijete no ne uspije pogoditi koje je to dijete, igra se dalje nastavlja gdje isto dijete i dalje ima ulogu „čorave babe“.

4.3.9.4. U podrumu je dama

Sljedeća igra koju su igrali u prošlim vremenima bila je igra „U podrumu je dama“. Igrala se na način da su se djeca uhvatila za ruke spuštene niz tijelo čineći kolo dok jedno dijete čuču u kolu zatvorenih očiju. Koračali su u lijevu stranu kola pjevajući:

„U podrumu je dama
Zašto da je sama

Kad vani sunce sja

Tri put se okreni

Pogodi tko sam ja“

Dijete koje čuči u sredini kola na „tri put se okreni“ okrene se tri puta oke svoje osi te ispred kojeg djeteta stane pipajući ga po glavi i tijelu zatvorenih očiju pokušava pogoditi ime djeteta. Dijete čije ime pogodi dolazi na njegovo mjesto te nastavlja igru zavezanih očiju unutar kola dok dijete koje je bilo unutar kola dolazi na njegovo mjesto.

4.3.9.5. Prolazite, prolazite

Igru „Prolazite, prolazite“ najviše su igrali stanovnici mjesta Zagrađe. Dvoje djece koje se dogovore naprave kapiju¹⁷ dok ostala djeca u koloni prolaze ispod njihovih ruku koje čine kapiju, te pri tome pjevaju:

„Prolazite, prolazite

Samo zadnjeg ostavite

Ponedjeljak, utorak, srijeda,

Četvrtak, petak, subota, nedjelja

Za koga ćeš?“

Dijete koje posljednje prolazi kroz njihovu kapiju uhvate te pitaju „Za koga ćeš?“. Dijete koje su uhvatili kaže ime jednog djeteta koji čine kapiju te stane iza njega. Igra se nastavlja sve dok se sva djeca ne razdijele. Nakon što su se svi razdijelili kaže im se tko su anđeli a tko vragovi. Anđeli staju u dva niza između kojih vragovi moraju protrčati, no dok pretrčavaju anđeli ih tuku.

4.3.9.6. Ide maca oko tebe

Igra se najviše igrala u mjestu Vetovo. U ovoj igri sudjeluju djeca različitih uzrasta te neograničeni broj djece. Odabere se jedno dijete koje će obilaziti oko kruga dok krug čine ostala djeca koja čuče te su okrenuta prema sredini i pjevaju:

„Ide maca oko tebe

Pazi da te ne ogrebe

¹⁷ Kapija – ulazna vrata

Čuvaj mijo rep

Da ne budeš slijep

Ako budeš slijep

Otpast će ti rep.“

Dijete koje obilazi oko kruga u rukama drži maramicu te hodajući iza leđa djece nasumično odredi jedno dijete te njemu iza leđa spusti maramicu i nastavi dalje hodati. Dijete koje je dobilo maramicu, mora na vrijeme otkriti da je maramica baš njemu iza leđa te brzo krenuti trčati za djetetom koje je hodalo oko kruga. Ukoliko dijete nije stiglo na vrijeme do svog dotadašnjeg mjesta ide unutar kruga te postaje „mućak“. Ukoliko je dijete pravovremeno stiglo na svoje mjesto, njegova sljedeća zadaća je hodati s maramicom oko kruga.

4.3.9.7. Pincek i pala

Igra „Pincek i pala“ igrala se u Požegi te okolici. U igri je sudjelovalo više igrača. Da bi mogli igrati ovu igru trebali su naći štap koji su nazivali „palom“ te komad valjkastog drveta od 15 do 20 cm dužine koji je na oba kraja zašiljen te su ga nazivali „pincek“. Igra je tekla na način da jedan igrač sa palom baci pincek što dalje od sebe prema ostalim igračima koji ga pokušavaju uhvatiti. Ona osoba koja uhvati pincek, gađa s njime, sa svoga mjesta, palu koja je okomito položena preko rupe koja se nalazila na mjestu odakle je prvi igrač bacao pincek. Ista ta osoba je na redu za bacanje pinceka pod uvjetom da je prethodno pogodila palu. Cilj ove igre je održati u zraku pincek što je dulje moguće, lagano ga udarajući. Na kraju igre broj pogođenih pala množe sa brojem udaranja pinceka u zraku. Igrač koji ima najveći broj, postaje pobjednik igre.

4.3.9.8. Vrebičanje

Igru „Vrebičanja“ igrali su samo dječaci. Da bi mogli igrati ovu igru, bio im je potreban štap dugačak otprilike oko metar i pol koji su nazivali „bota“. Svaki igrač imao je svoje označeno mjesto odnosno „kuću“ na kojem je stajao, te su ta mjesta bila udaljena 10 metara od „vrebca“. Vrebac su opisali kao komad okruglog drveta koji je na vrhu bio zašiljen u špic koji je stajao usred ucrtane kružnice. Igrači su stali na svoja mjesta te napravili formu polumjeseca. Igrači sa svog mjesta bacaju botu te pokušavaju pogoditi vrebca dok podalje od vrebca stoji jedan igrač koji pazi na njega. Njegova

zadaća je donijeti vrebac natrag na mjesto prije nego sljedeći igrač baci svoju botu. Ako igrač ne uspije srušiti vrebca, tada se mijenja za mjesto s igračem koji je „pazio“ na vrebca.

5. Muzej bećarca Pleternica¹⁸

Muzej bećarca¹⁹ smatra se jednim od najsuvremenijih muzeja u RH a utemeljen je na tradicijskom, vokalno-instrumentalnom napjevu "bećarcu" koji je smješten na UNESCO-vu listu nematerijalne baštine²⁰. Na otvorenju Interpretacijskog centra Muzej bećarca u Pleternici, na kojem sam osobno bila prisutna, prikazani su brojni tradicijski običaji ljudi toga kraja tijekom prošlosti. Uz tradiciju iz davnih vremena, prikazuje se tradicija i običaji koji se održavaju i dan danas. U daljnjem radu bit će obrađene razne teme koje su povezane uz odjeću, hranu, igračke i slično, a koje su prikazane u muzeju Bećarca.

Slika 5. Geografski prikaz Slavonije²¹

Na samom početku muzeja istaknut je citat koji glasi „Dok smo živi i dok će nas biti, Bećarluk se mora nastaviti!“. Za bećarac su najvažniji ljudi, to je napjev stvoren za pjevanje na ulici, fešti, sa susjedom i slično. U sebi je sažeo strast prema životu i zavičaju. Bećarac se može opisati kao životni suputnik ljudi koji ih prati kroz sve uspone i padove. Prilagodljiv je, te se nekada izražava kroz psovke a nekada kroz šale. Bećarci se pjevaju na način da jedan pjevač zapjeva prvi stih, a ostali mu se pridružuju. Bećarac se izvodi uz tamburašku pratnju ili samo uz tamburu. Drugi stih je duhovit odgovor na prvi te ga pjevaju svi. Bećarci se mogu susresti u Slavoniji, Baranji te Srijemu odnosno jednom riječju u Šokadiji.

¹⁸ Izvor – razgovor sa zaposlenicima Muzeja te kratke kartice sa objašnjenjima uz izložene predmete

¹⁹ Bećarac – oblik narodne pjesme porijeklom iz Slavonije

²⁰ Dostupno na: <https://razvoj.gov.hr/vijesti/u-pleternici-otvoren-interpretacijski-centar-muzej-becarca/5182> [Pristupljeno: 25. ožujka 2023.]

²¹ Osobna fotografija zabilježena u Muzeju bećarca

5.1. Dječja odjeća, namještaj, igračke

Od samog rođenja, kao što to biva i danas, djeca su imala svoj namještaj. Za razliku od danas, u prošlosti su taj namještaj izrađivali roditelji. Kao prvi primjer navodi se stalak za bebu u kojemu je dijete učilo stajati. Prvi pokušaj stajanja velik je korak u svakom životu djeteta stoga je bilo bitno da je kolijevka praktična te sigurna. Dijete je u stalku bilo na sigurnome te nije moglo otpuzati dok su majka i baka bile zauzete svakodnevnim poslovima. Nakon stalka, spominje se kolijevka u kojoj su spavale bebe od rođenja. Kolijevka je bila praktična te su ju roditelji uz pomoć ručke koju je imala, mogli nositi po dvorištu, na livadu i slično. Zatim na red dolaze dječja kolica, koju su ručno izrađivali pomoću drveta. Izrađivali su više vrsta kolica, u jednim su bebe mogle ležati te su imale sjenilo dok su druga kolica imala oblik stolice na kotačima te su imale mogućnost sklapanja. Dječju odjeću šivale su majke i bake, a to su većinom bile haljinice te kapice koje su nosili i dječaci i djevojčice do polaska u školu. Za vrijeme hladnijih dana nosili su vunene komplete koje su im također izradile majke.

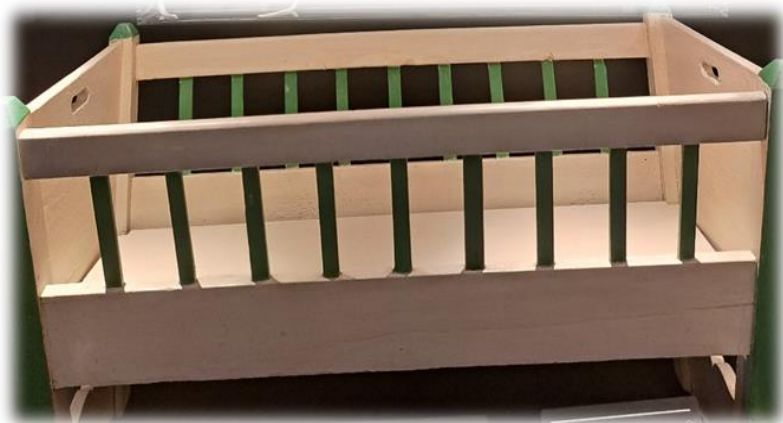

Slika 6. Stalac za bebu²²

²² Osobna fotografija zabilježena u Muzeju bećarca

Slika 7. Dijete u stalku²³

Slika 8. Kolijevka za djecu²⁴

Slika 9. Dječja kolica²⁵

²³ Osobna fotografija zabilježena u Muzeju bećarca

²⁴ Osobna fotografija zabilježena u Muzeju bećarca

²⁵ Osobna fotografija zabilježena u Muzeju bećarca

Slika 10. Dječja odjeća²⁶

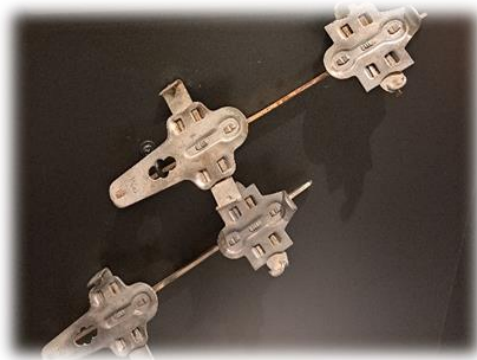
Kroz igru djeca se na različite načine pripremaju za život. To osobito potvrđuje način života kakav su imali u davnim vremenima s obzirom na to da su si sami morali osigurati materijal ako su se mislili igrati. Kroz igru djeca upoznaju svijet te postaju dio društva. Da je igra dio svakog života potvrđuju nam bećari i bećaruše koji se uz bećarce svakoga dana vrlo rado zabavljaju. Kada bi pokušali usporediti igračke za djevojčice i dječake, ne bi našli nikakve razlike jer u davnim vremenima nije bilo podjele na igračke za djevojčice i na igračke za dječake. Razlika između djevojčica i dječaka bila je samo u obavljanju posla koji im je bio zadan od strane roditelja. Tada se misli na to da su djevojčice više pomagale majkama i bakama u proizvodnji i ukrašavanju tekstila dok su dječaci uz očeve usvajali muške uloge poljoprivrednika, uzgajivača stoke i slično. Krojenje, šivanje i heklanje bile su vrlo važne vještine koje su djevojčice učile od ranog djetinjstva a neke najčešće rukotvorine bile su izrada toplih rukavica, šivanje haljinica za školu i slično. U izradi svojih igračaka, najveću inspiraciju dobivali su od strane roditelja koji su koristeći razne prirodne materija izrađivali čudesne stvari.

Jedan od primjera igračaka koje su izrađivale majke su lutke. Lutke su bile izrađene ili od komadića platna ili su bile cijele pletene od vune ili konca. Bez obzira na oblik, lutke su bile omiljena dječja igračka. Da su djeca maštovita svjedoče nam klizaljke koje su također sami izrađivali. Zimi kada bi pao snijeg te se jezera ili rijeke smrzle, djeca su smišljala razne načine za klizanje. S obzirom na ekonomsku situaciju roditelja, nisu sva djeca imala mogućnosti za prave klizaljke. Tu izvire njihova mašta za izradom vlastitih te koriste razna rješenja poput drvenih pločica, životinjskih kosti ili bilo kakav oštar komad željeza koji su vezali za svoju obuću.

²⁶ Osobna fotografija zabilježena u Muzeju bećarca

Slika 11. Ručno rađena lutka²⁷

Slika 12. Klizaljke²⁸

Još jedan primjer ljudske kreativnosti su ptičice na vodu koje su lončarski proizvod. U rupicu na ptičici nasuli bi vodu dok se na pisak puhalo. Grgljanje vode pod pritiskom zraka podsjećao bi na pjev ptice što bi zabavljalo djecu ali i odrasle. Ptičice na vodu isprva su bile omiljene igračke, a sada su im postale drage uspomene na djetinjstvo. Jedan od instrumenata koji su izradili bio je i rog od kore i okarina. Rogove su izrađivali u proljeće od vrbove kore a glavni akteri u izradi bila su djeca. Koru bi savili u oblik roga koji, pušeći kroz njega stvara zvuk. Uz rogove djeca su izrađivala i vlastite pračke te pucaljke. Prijevozno sredstvo koje su roditelji izrađivali za svoju djecu bio je romobil. Izrađivali su ga od drveta, a djeca oduševljena svojom novom igračkom utrkiivala su se njime po prašnjavim putevima ili utabanim stazama. Kako je današnjoj djeci zabava igrati se kuhinjskim priborom, tako je bilo i u davnim vremenima. Vještine kuhanja djeca su usvajala promatrajući svoje mame u samom procesu kuhanja. Osim vještina koje bi usvojili, kuhinjski pribor iskorištavali su za igru

²⁷ Osobna fotografija zabilježena u Muzeju bećarca

²⁸ Osobna fotografija zabilježena u Muzeju bećarca

koja je im bila posebno draga. Neki od bećaraca koji vjerno prikazuju djetinjstvo djevojčica i dječaka glase:

1. „Mene mati uči šlingovati,
Vesti, tkati pa i grah kuhati!“
2. „Pravi dido ti drvenu pračku,
Da ja mogu ganjat' našu mačku!“

Slika 13. Drveni romobil²⁹

Slika 14. Kuhinjski pribor³⁰

Kada se govori o školovanju, djeca su uz školu pomagala roditeljima u obavljanju posla. Poslovi su bili podijeljeni ovisno o spolu djeteta te su prema tome upisivali i škole što se bitno razlikuje od današnjeg izbora samog djeteta. Danas djeca sama biraju svoja zanimanja ovisno o vlastitim interesima i preferencijama. Kako bi uspješno pohađali školu djeci je bio potreban školski pribor. Danas to nije toliki

²⁹ Osobna fotografija zabilježena u Muzeju bećarca

³⁰ Osobna fotografija zabilježena u Muzeju bećarca

problem, koliko je to bilo u prošlosti. Umjesto kemijske olovke koja se danas upotrebljava, djeca u davninama koristila su pero i tintu što je zahtijevalo od njih puno strpljenja i pažljivost pri uporabi istih. S obzirom na to da djeca nisu imala mobitele niti kalkulatore, za zbrajanje i oduzimanje koristili su abakuse³¹. Djeca su školski pribor nosila u ručno rađenim torbama koje su izradile njihove majke ili bake.

Slika 15. Ručno rađena torba³²

Slika 16. Abakus³³

5.2. Svadbene uloge

Jedno od mjesta gdje su se ljudi iz davnina zabavljali bile su seoske zabave. Mjesto gdje su se mladi ljudi susretali te im je to bila prilika za upoznati partnera za brak. Seoske zabave osim mladića i djevojaka činile su zabavnijim alkohol te hrana. Djevojke su obožavale piti kraher, bezalkoholni napitak od soli i preljeva s okusom

³¹ Abakus – pomagalo pločastog oblika sa drvenim kuglicama različitih boja

³² Osobna fotografija zabilježena u Muzeju bećarca

³³ Osobna fotografija zabilježena u Muzeju bećarca

Coca-cola ili limuna. Muškarci su pili rakiju, no ni rakija ih nije spriječila u darivanju djevojke koja im se sviđa. Darovali su djevojke raznim lutkama, srcima od medenjaka i slično. Glavni dio zabave bio je ples uz bećarac u kojemu su se jedni drugima obraćali u šali.

Svadbu su smatrali jednom od najvažnijih društvenih događaja. Vjerovali su da se svadba mora održati danom koji su smatrali da je sretan dan a to je bila srijeda, a nikada se nije smjela održati utorkom te petkom. Kod pripreme svadbe ono najvažnije što su se trudili osigurati gostima bila je hrana. Svadba je bila prilika da se bogatim stolom počasti cijela zajednica. Uz hranu vrlo bitna bila je i glazba, ono što se može pretpostaviti je to da su bećarci bili neizostavni dio, no uz bećarce tu se odvijalo i slavno šokačko kolo.

Kao što je to i danas, svaka osoba u svadbi ima svoju ulogu. Uz mladu i mladoženju, vrlo bitnu ulogu imao je i djever. Djever je osoba koja ima kao zadatak imala čuvati mladu, izvoditi ju pred mladoženju, otkupljivati od obitelji i slično. Djeveri su uglavnom bili braća mladenaca. Sljedeću osobu koju su isticali bila je „Čajo“. Čajo je glavni zabavljač svatova koji praćen svircima najavljuje događaje tokom svadbe poput molitve prije jela ili darivanja mladenaca. Stari svat je također jedna od uloga u svadbi, a to je bila jedna starija osoba, oženjeni muškarac od kojeg se očekivalo da bogato daruje mladence a najbogatijim darom smatrali su dukate. Kum dirigira cijelom svadbom a to je većinom bio ugledan stariji čovjek koji bi mladencima bio dobar uzor u budućnosti.

Svadba je označavala novu eru života, a taj događaj obilježavali su raznim običajima i ritualima. Svadba započinje prvim običajem a to je blagoslovom obitelji. Zatim slijedi selidba mlade u dom mladoženje koja se odvijala javno prije vjenčanja te su time pokazivali raskoš miraza. Kao što je to običaj i dan danas, mlada i mladoženja dan prije svadbe imali su svoje zabave poznate pod nazivom momačka i djevojačka.

Svaka svadba imala je svoju svadbenu povorku koja je prolazila selom. Svadbena kola ukrašavala su se u kući mladoženje prije odlaska po mladu. Svatovi su se vozili u nekoliko kola, a najbogatije svadbe znale su imati i do dvadeset kola odnosno oko stotinjak uzvanika.

5.3. Gastro bećarac

Na sam spomen rakije i kulena misli nam lete u Slavoniju. Bez obzira na svakodnevni naporni rad, ljudi u dalekoj prošlosti jeli su jako skromno. To je većinom bila hrana od brašna, povrće te sušeni mesnati proizvodi. Njima najdraži ali i najveseliji dio prije ili nakon obroka bila je rakija. Rakiju su smatrali najvažnijim dijelom svake prigode, bilo to slavlje, mjesto rada, pa čak i prirodnim lijekom za skidanje temperature, protiv zubobolje i slično. Samo neki od primjera bećaraca vezani za hranu jesu sljedeći:

„Čvarke jedem, kulenovu seku,

Ne trebam ja ić' u apoteku.“

„Bećar jesam i uvijek ću biti,

Kulen jesti i rakiju piti.“

Slika 17. Bakreni kotao za pečenje rakije³⁴

³⁴ Osobna fotografija zabilježena u Muzeju bećarca

6. ISTRAŽIVANJE

6.1. Cilj intervjuja

Cilj intervjuja za potrebe ovog završnog rada je istražiti o tradicijskim igrama i igračkama ljudi iz davnina Požege i okolice. Svrha je pokušati „ući“ u njihovo djetinjstvo te upoznati njihov način igre, izrade igračaka, upotrebe raznih materijala ali, samim time, i njihov pogled na današnje odrastanje djece te njihovu igru i sve mogućnosti koje danas imaju na raspolaganju.

6.2. Postupak i instrument

U ovom istraživanju proveo se intervju sa osam osoba starijih od 60 godina koji su dio KUD-a Svilenka Buk. Svrha tih ljudi u KUD-u je da uče djecu i mlade kako se nosi narodna nošnja, izrađuju ručni radovi svih vrsta te najbitnije od svega da poštuju svoju tradiciju. Postupak je započeo pronalaskom odgovarajućih ispitanika te definiranjem mjesta i termina sastanka odnosno provedbe intervjuja. Intervju se proveo uživo 10. svibnja 2023. u Malom domu kulture, gdje se svake srijede sastaje KUD Svilenka Buk. Pitanja su postavljena individualno svakoj osobi „licem u lice“.

Intervju je bio strukturirani. Ispitanici su usmeno odgovarali na 7 unaprijed određenih pitanja te su odgovori bilježeni na papir.

6.2.1. Intervju – pitanja i odgovori

1. Gospođa J. B., 75 godina

- Koja Vas je igra činila sretnima u djetinjstvu? Koja Vam je igračka bila najdraža?

Najviše sam voljela igru skrivene lopte, loptu smo izrađivali od marame, osoba koja ima loptu iza leđa pokušavala ju je što bolje sakriti a ostali igrači su joj pokušavali na razne načine ukrasti tu istu loptu. Nisam imala najdražu igračku, jer nisam imala igračaka, najviše sam se igrala s loptom od marame, kamenom ili nekim drvetom.

- Sjećate li se barem jedne manifestacije iz tradicije Vašeg mjesta?

Ja sam najviše voljela kada bi se okupila sva djeca za vrijeme zime, onda bi se spremili i išli svi zajedno na sanjkanje na jedno mjesto koje nam je bilo najdraže.

Sjećam se da se moja majka, kada bi imala slobodnog vremena, zajedno s ostalim mještanima okupljala kako bi preli vunu, pa se takva tradicija zvala „Idemo na prelo.

- Sjećate li se jedne igre s pravilima? Opišite pravila.

Jako često smo igrali igru „Klis i pala“. To je bila igra na otvorenom, u igri su sudjelovala najmanje dva igrača. Predmeti koji su se koristili tijekom igre bila su dva štapa gdje je jedan štap bio oko 15cm te se zvao klis, dok je drugi štap bio puno veći te se zvao pala. U tlu bi napravili rupu te bi na tu rupu stavili klis. Jedan igrač stoji kod te rupe te uz pomoć pale udara u klis koji odskoči u zrak te ga igrač palom udari što jače kako bi klis odletio što dalje. Drugi igrač, koji također ima palu, stoji nasuprot prvog igrača te se pokušava obraniti na način da pokuša udariti klis koji leti prema njemu prije nego padne na tlo. Ako uspije udariti klis igra se nastavlja, ako ne uspije pobijedio je igrač koji je prvi lupio klis te mu nije pala na tlo.

- Jesu li se češće igračke kupovale ili izrađivale? Od kojih materijala su najčešće bile igračke?

Kada sam ja bila dijete, nije bilo igračkaka za prodaju nego smo izrađivali neke kratkotrajne igračke tj. igračke koje smo koristili taj dan za igru i na kraju dana bacili. Najčešće smo koristili stare krpe za loptu, razno kamenje, drveće, lišće za označavanje crta na tlu.

- Postoje li igre koje su bile namijenjene samo jednom spolu?

Koliko se ja sjećam nije bilo posebnih igara, svi smo se zajedno igrali.

- Jesu li se Vaši roditelji igrali s Vama ili ste se većinu vremena igrali sa drugom djecom iz Vašeg mjesta?

Moj tata se igrao sa mnom jedino kada nisam bila dobra pa bi trčao za mnom sa šibom. Malo se šalim, mada moji roditelji stvarno nisu imali vremena za igru sa mnom jer su imali puno posla, tako da sam se većinu vremena igrala ili sama u prirodi ili s drugom djecom.

- Kada promatrate današnju djecu te njihovo djetinjstvo, što mislite jeste li imali sretnije djetinjstvo vi ili današnja djeca?

Pa iskreno ne znam, što se tiče našeg djetinjstva mi bismo otišli od kuće i mogli smo raditi što god smo htjeli jer nije bilo roditelja, no znali smo što se smije a što ne smije. Današnja djeca ni ne izlaze iz kuće, imaju kompjutere i to je njihov svijet. Kada bi

uspoređivala kome je bolje, mislim da smo mi bili sretniji ali da je njima bolje jer imaju sve na dohvat ruke ali da nisu sretni kao što smo bili mi.

2. Gospođa R. O., 70 godina

- Koja Vas je igra činila sretnima u djetinjstvu? Koja Vam je igračka bila najdraža?

Najviše sam voljela kada se okupimo kod križa gdje smo molili krunicu i onda igrali igru „Širiška“. Nisam imala neku najdražu igračku, uvijek mi je bilo nešto drugo zanimljivo.

- Sjećate li se barem jedne manifestacije iz tradicije Vašeg mjesta?

Sjećam se da su se bake okupljale u kući, pa su ručno runile kukuruze, a mi djeca bi pravili bunare od šišaka³⁵ koje bi nam bake dale kada orune kukuruz.

- Sjećate li se jedne igre s pravilima? Opišite pravila.

Sjećam se igre kaišanja. U igri su sudjelovali i dečki i djevojčice te nije bio bitan broj igrača. Predmet igre bio je kaiš. Igrači bi se dogovorili tko će prvi započeti igru uzimanjem kaiša u ruke. Dok jedan igrač ima kaiš u rukama, ostali igrači bježe od tog igrača kako ih ne bi udario. Kada igrač s kaišem uspije dotaknuti kaišem jednu osobu, ta osoba uzima kaiš te ona nastavlja igru.

- Jesu li se češće igračke kupovale ili izrađivale? Od kojih materijala su najčešće bile igračke?

Nismo kupovali igračke, sami smo izrađivali. Većinom smo koristili krpe za lutke, kamenje, od kore vrbe pravili smo svirale a koristili smo i travu za sviranje.

- Postoje li igre koje su bile namijenjene samo jednom spolu?

Nisu postojale, uvijek smo se svi zajedno igrali.

- Jesu li se Vaši roditelji igrali s Vama ili ste se većinu vremena igrali sa drugom djecom iz Vašeg mjesta?

Mama nikada nije imala vremena za igru jer je imala previše posla, no tata se znao igrati s nama najčešće za vrijeme zime kada se nije moglo vani raditi. Kada bi nahranili životinje, mama bi tkala a tata se igrao s nama. Volio je razne akrobacije

³⁵ Šiška – klip kukuruza bez zrna

tako da je i mene učio raditi špagu, stoj na rukama i slično. Učio nas je raznim pokretima ruku koje bi radile sjenu na zidu jer tada nismo imali struje pa nas je pokušavao zabaviti na razne načine.

- Kada promatrate današnju djecu te njihovo djetinjstvo, što mislite jeste li imali sretnije djetinjstvo vi ili današnja djeca?

Oni sada sigurno smatraju da je ovo njihovo vrijeme bolje ali meni je bilo naše ljepše. Misle da im je bolje jer imaju sve ono što mi nismo imali ali oni ne znaju za ono vrijeme i slobodu kakvu smo mi imali.

3. Gospođa R. F., 66 godina

- Koja Vas je igra činila sretnima u djetinjstvu? Koja Vam je igračka bila najdraža?

Moja najdraža igra bila je školica, a najdraža igračka bila je lutka od krpe.

- Sjećate li se barem jedne manifestacije iz tradicije Vašeg mjesta?

Voljela sam kada su se ljudi okupljali i čijali perje, žene su pravile krafne, pilo se razno piće, ljudi su se zabavljali, pjevali i plesali.

- Sjećate li se jedne igre s pravilima? Opišite pravila.

Igrali smo igru graničar, za tu igru je trebalo biti barem 6 osoba koje bi se podijelile u dvije skupine. Izabrali bi dva igrača koja bi birala igrače za svoju skupinu te smo se nakon izbora igrača dogovarali čija će lopta biti prva. Iz svake skupine jedan igrač ide na granicu, dok ostali igrači ostaju u svom polju. Cilj igre bio je loptom pogoditi igrače protivničke skupine, igrač koji ne uhvati loptu tj. lopta mu ispadne iz ruku on izlazi iz igre. Kada svi igrači ispadnu, u polje ulazi osoba s granice a jedna osoba po dogovoru skupine ide na granicu. Nakon što osoba uđe u polje te ju protivnička skupina pogodi loptom igra je završena i ta skupina je izgubila. Igru smo igrali na polju odnosno na travi ili na nekoj zemljanoj površini a granicu smo označavali kamenjem.

- Jesu li se češće igračke kupovale ili izrađivale? Od kojih materijala su najčešće bile igračke?

Sami smo izrađivali igračke, najčešće smo koristili kamen, stare krpe koje bi dobili od roditelja ili koji put uzeli bez njihova znanja, drveće za razne puške, blato za kolače.

- Postoje li igre koje su bile namijenjene samo jednom spolu?

Uvijek smo se svi zajedno igrali, nekada smo se znali odvojiti kada bi cure nešto pričale ali smo većinu vremena uvijek svi bili zajedno.

- Jesu li se Vaši roditelji igrali s Vama ili ste se većinu vremena igrali sa drugom djecom iz Vašeg mjesta?

Kao dijete nisam se baš puno igrala jer su moji roditelji imali puno posla pa sam i ja morala raditi s njima ono što sam u tom trenutku mogla s obzirom na to koliko sam imala godina. Često sam umjesto igre morala čuvati krave i ovce ali sam to znala dobro iskoristiti pa bih zvala drugu djecu da dođu kod mene pa bi zajedno pazili na krave i igrali se.

- Kada promatrate današnju djecu te njihovo djetinjstvo, što mislite jeste li imali sretnije djetinjstvo vi ili današnja djeca?

Smatram da smo mi imali sretnije djetinjstvo, više smo se družili, više smo pričali uživo, prijatelji su išli jedni drugima na igru, pravili su se kolači, smišljale razne smiješne priredbe. Djeca danas nigdje ne izlaze, nemaju nikakvo društvo, razgovaraju smo preko poruka, bježe jedni od drugih.

4. Gospođa I. B., 64 godine

- Koja Vas je igra činila sretnima u djetinjstvu? Koja Vam je igračka bila najdraža?

Najdraža igra bila je igra fantova koju smo igrali skoro svaki dan i nikada nam nije dosadila a tijekom igre recitirali smo sljedeće stihove: „Čiji fant u mojoj ruci, neka sudac pravo sudi, što da radim s njim?“. Najdraža igračka bila je beba koja je bila izrađena od kovaljica³⁶.

- Sjećate li se barem jedne manifestacije iz tradicije Vašeg mjesta?

Sjećam se komušanja kukuruza, brali bi se kukuruzi i dovezi kući gdje bi se sastalo pola sela kako bi čistili kukuruze.

³⁶ Kovaljica – klip kukuruza bez zrna

- Sjećate li se jedne igre s pravilima? Opišite pravila.

Igrali smo se oduzimanja zemlje. Broj igrača je bio neodređen, igra se igrala na otvorenome. Start je bio označen u obliku kružnice, igrači su imali jedan štap koji bi uzeli u ruku i njime pokušali što dalje dodirnuti zemlju. Igru su mogli igrati na bilo koji način ili ležeći ili klečeći ili na bilo koji drugi način kako bi oduzeli što više zemlje. Igrač koji je štapom najdalje dodirnuo zemlju, je pobjednik te je on oduzeo najviše zemlje.

- Jesu li se češće igračke kupovale ili izrađivale? Od kojih materijala su najčešće bile igračke?

Sami smo izrađivali igračke, nismo ih kupovali. Najviše smo koristili krpe, dlake od svinja kojima smo pravili lopte, lutke od raznih materijala npr. krumpira, klipa kukuruza, krpe za haljinicu, štapovi i grančice za noge i ruke.

- Postoje li igre koje su bile namijenjene samo jednom spolu?

Nismo se razdvajali, sve smo igre igrali zajedno.

- Jesu li se Vaši roditelji igrali s Vama ili ste se većinu vremena igrali sa drugom djecom iz Vašeg mjesta?

Tata se igrao s nama, učio nas je voziti bicikl, igrali smo se zajedno s loptom, pravio nam je od papira avione, pračke od drveta i komadića gume. Majka se nije imala vremena igrati s nama, ali smo dosta vremena provodile skupa jer smo joj pomagali u kućnim poslovima.

- Kada promatrate današnju djecu te njihovo djetinjstvo, što mislite jeste li imali sretnije djetinjstvo vi ili današnja djeca?

Ja mislim da je naše djetinjstvo bilo sretnije, više smo se družili, nitko nikome nije nanosio neko zlo kao što to ima danas. Roditelji se danas odmah miješaju u obranu svoje djece dok smo se prije sami morali boriti za sebe i snosili smo posljedice ako smo nekome nešto loše napravili ili ukrali. Roditeljima nismo ni smjeli reći da smo se posvađali jer bi dobili batina i morali bi se vratiti kod tog prijatelja ispričati mu se i poljubiti ga, što nam je bila najveća kazna jer smo nekada znali biti previše ponosni da bi to učinili.

5. Gospodin I. B., 75 godina

- Koja Vas je igra činila sretnima u djetinjstvu? Koja Vam je igračka bila najdraža?

Nisam imao igračke kojima sam se igrao, većinu vremena sam pomagao roditeljima ili se igrao na otvorenome. Najdraža igra bila mi je kada smo vukli ranjike³⁷ i igra „tko najbolje kotura obruč.

- Sjećate li se barem jedne manifestacije iz tradicije Vašeg mjesta?

Volio sam gledati kako je majka tkala, volio sam kada smo kao djeca za vrijeme kolinja hodali po kućama koje su taj dan imale kolinje kako bi nešto dobili. Većinom su to bile kobasice, čvarci, krafne.

- Sjećate li se jedne igre s pravilima? Opišite pravila.

Sjećam se igre fantova. Igru su igrala četiri ili više igrača a to su bili: sudac, žandar, lopov i fantovi. Fantovi su im predstavljali znakove. Unaprijed bi dogovorili svoje uloge te igra počinje. U jednu kutiju bi stavili sve znakove te bi se iz te kutije izvlačili isti ti znakovi. Nakon što se izvuče jedan znak recitirali su sljedeće stihove: Čiji fant u mojoj ruci, neka sudac pravo sudi, što da radim s njim? Zatim se otvara ruka i pokazuje koji je to fant odnosno znak. Fant koji je izvučen bježi što dalje, dok ga žandar pokušava uhvatiti. U međuvremenu lopov pokušava ukrasti ostale fantove odnosno znakove iz kutije. Ako lopov uspije ukrasti znakove iz kutije, na kraju igre se pogađa tko je bio lopov. Kada se fant uhvati, sudac mu sudi te određuje kaznu.

- Jesu li se češće igračke kupovale ili izrađivale? Od kojih materijala su najčešće bile igračke?

Sami smo izrađivali igračke, od kore vrbe smo pravili fućkalice, od bazge i drveta smo pravili puške, od drveća smo radili luk i strijelu.

- Postoje li igre koje su bile namijenjene samo jednom spolu?

Postojala je jedna igra koju je bila samo za dečke, zvala se „Karabit“. Sve ostale igre igrali smo zajedno, jedino što dečki nisu imali lutke nego većinom drvene puške.

³⁷ Ranjike – lonci

- Jesu li se Vaši roditelji igrali s Vama ili ste se većinu vremena igrali sa drugom djecom iz Vašeg mjesta?

Roditelji se nisu igrali s nama, bilo nas je 7 braće i sestara te smo se svi zajedno igrali. Nas mlađe čuvao je najstariji brat i učio nas raznim igrama. Kada mu se nije dalo čuvati me, stavio bi me ispod stola da ne mogu izaći te dao šećera da ne plačem.

- Kada promatrate današnju djecu te njihovo djetinjstvo, što mislite jeste li imali sretnije djetinjstvo vi ili današnja djeca?

Mi smo imali sretnije djetinjstvo, danas je moderno vrijeme djeca se čak ni ne druže, imaju razne mobitele, laptove. Nekada su se djeca ali i ljudi, osobito nedjeljom, sastajali ispred kuća, pričali, pjevali, molili zajedno a sada nema nigdje nikoga i to je žalosno.

6. Gospođa N. M., 60 godina

- Koja Vas je igra činila sretnima u djetinjstvu? Koja Vam je igračka bila najdraža?

Najviše sam se voljela igrati u kući gdje sam sa susjedima glumila obitelj te smo kuhali ručak, prali veš. Prvu pravu igračku dobila sam u 3. razredu osnovne škole a to je bila velika beba sa velikom zelenom haljinom te mi je ona bila omiljena igračka.

- Sjećate li se barem jedne manifestacije iz tradicije Vašeg mjesta?

Sjećam se da se u mjestu Trenkovo svake godine održavao festival na otvorenome te smo na njega vrlo rado odlazili svake godine. Festival se održavao u jednom parku, pjevalo se i plesalo, a kada sam bila malo starija postala sam dio istog tog festivala.

- Sjećate li se jedne igre s pravilima? Opišite pravila.

Najbolje se sjećam školice, u igri nije bio bitan broj igrača, najmanje je smjelo biti dvije osobe. Polja smo označavali ili sa travom ili sa zemljom, a crijep smo koristili kao kamenčić. Označavali smo polja u križ, četiri polja u ravnini i jedno polje s lijeve strane i jedno s desne. Igrač staje na start te baca crijep na polje broj 1. Zatim sa starta kreće skakati na jednoj nozi te kupi crijep sa polja. Ako nije uspio baciti crijep unutar polja ide na kraj kolone i ponovo čeka svoj red. Ako je uspio baciti kamen i

doći do kraja sa pokupljenim crijepom, ponovo baca crijep ali na polje broj 2. Onaj igrač koji prvi dođe do kraja je pobjednik.

- Jesu li se češće igračke kupovale ili izrađivale? Od kojih materijala su najčešće bile igračke?

Igre su se većinom izrađivale, ja sam imala samo jednu kupljenu igračku i to je bila beba. Dobila sam ju za iznimnu priliku a to je bila Prva pričest. Braća su uvijek izrađivala puške od drveta, svirale od raznih kora, bebe od raznih prirodnih materijala poput grančica, starih krpa, mrkvu smo rezali na kockice te se igrali s njima.

- Postoje li igre koje su bile namijenjene samo jednom spolu?

Kada bi se igrali s igračkama, onda bi se razdvojili jer su se dečki igrali puškama a djevojčice lutkama. Kada smo na otvorenome onda smo se svi zajedno igrali, osobito nogometa gdje su djevojčice bile slabije no to nas nije obeshrabrilo da sudjelujemo kao i dečki.

- Jesu li se Vaši roditelji igrali s Vama ili ste se većinu vremena igrali sa drugom djecom iz Vašeg mjesta?

Roditelji se nisu stigli igrati s nama, jurili su za poslom ili poljoprivredom. Većinu vremena igrala sam se s drugom djecom iz sela. Na sastanku nas je znalo biti dvadesetak.

- Kada promatrate današnju djecu te njihovo djetinjstvo, što mislite jeste li imali sretnije djetinjstvo vi ili današnja djeca?

Mislim da je naše djetinjstvo bilo puno sretnije i to smo pokušali prenijeti na našu djecu no puno je čimbenika na koje ne možemo utjecati niti promijeniti. Kada gledam svoju unučad, zabrinem se jer su većinu vremena na mobitelu, igraju igrice koje nisu za njihovu dob i sve što ja predložim njima je dosadno. Žalosno je gledati današnju djecu kako im prolazi djetinjstvo u kući, dok smo mi imali jedno zdravo djetinjstvo i na tome sam jako zahvalna svojim roditeljima i vremenu koje je tada bilo.

7. Gospođa I. O., 80 godina

- Koja Vas je igra činila sretnima u djetinjstvu? Koja Vam je igračka bila najdraža?

Najviše sam voljela provoditi vrijeme u prirodi i igrati se žmirke. Omiljena igračka bila mi je krpena lutka koju smo sami izradili.

- Sjećate li se barem jedne manifestacije iz tradicije Vašeg mjesta?

Sjećam se puno toga, voljela sam za vrijeme kolinja hodati po kućama sa ražnjićima, sa djevojkama iste dobi sastajali smo se ispred kuća i družili do kasno navečer, na zabavama se uvijek puštala limena glazba, kod križa smo se sastajali kako bi vidjeli dečke.

- Sjećate li se jedne igre s pravilima? Opišite pravila.

Često smo igrali jednu igru, ne sjećam se kako se zvala ali znam otprilike kako smo ju igrali. Kod križa smo se sastajali i igrali tu igru recitirajući: „Širi-miri po četiri tko će biti moj drug“. Bili smo podijeljeni u dvije skupine gdje je u jednoj skupini bila jedna osoba manje. Kada bi igra počela, trčali smo jedni prema drugima. Cilj je bio pronaći svog druga iz druge skupine. S obzirom na to da je u jednoj skupini igrač manje, jedna osoba uvijek ostaje bez para te time postaje gubitnik igre.

- Jesu li se češće igračke kupovale ili izrađivale? Od kojih materijala su najčešće bile igračke?

Ma nismo kupovali, uvijek smo sami izrađivali. Koristili smo kukuruze, za izradu lutki koristili smo cvijet mak koji se još nije rascvjetao, drveće, kamenje, zemlju.

- Postoje li igre koje su bile namijenjene samo jednom spolu?

Ne sjećam se baš točno, ali kad smo išli u školu svi smo se zajedno igrali. Učitelj je imao vrt, pčele te bi nam zadao što trebamo raditi a on bi otišao u svoj vrt. Dečki su učili svirati tamburice a djevojke su pjevale i plesale.

- Jesu li se Vaši roditelji igrali s Vama ili ste se većinu vremena igrali sa drugom djecom iz Vašeg mjesta?

Roditelji su se rijetko kad igrali s nama, nisu imali vremena jer su imali puno životinja i zemlje koja se ručno obrađivala. Većinu vremena igrala sam se s drugom djecom no uz igru pomagali smo i roditeljima.

- Kada promatrate današnju djecu te njihovo djetinjstvo, što mislite jeste li imali sretnije djetinjstvo vi ili današnja djeca?

Ja sam imala sretnije djetinjstvo, ovo što danas djeca imaju ne vrijedi ništa. Imaju toliko skupih stvari a sve te stvari zajedno ne vrijede koliko je vrijedilo naše djetinjstvo. Mi nismo imali ništa, baka je išla na pijacu³⁸ svake srijede i tamo je prodavala jaja, mi bi ju čekali s nestrpljenjem jer znamo da će nam donijeti bombone. Uvijek je kupovala vrećicu bombona od jagoda koju smo dijelili na nas četiri i to nam je bio tjedni slatkiš. Nismo imali ništa ali smo bili sretni i zadovoljni, družili smo se, kada bi išli na polje raditi uvijek bi naišli na nekoga te bi stali, razgovarali, smijali se a sada danima ne možeš vidjeti nikoga. Sada si mogu priuštiti što god želim ali onda sam bila sretnija. To je bio život.

8. Gospođa B. L., 60 godina

- Koja Vas je igra činila sretnima u djetinjstvu? Koja Vam je igračka bila najdraža?

Najdraže igre bile su mi igre gume i zimi klizanje. Voljela sam se igrati s loptom, bebama koje je susjeda ručno izrađivala od krpa, a najdraža igračka bila mi je lutka iz kreveta koju nismo smjeli dirati jer je bila jako velika i bila je samo za gledanje. Kada bi majka otišla iz kuće odmah bi ju uzeli i igrali se s lutkom.

- Sjećate li se barem jedne manifestacije iz tradicije Vašeg mjesta?

Najviše sam voljela tradiciju za vrijeme Božića, išli bismo kod bake i djeda gdje bi s njima dočekivali Božić. Djed i baka bi nosili slamu u kuću na kojoj bi se mi igrali ali i djed s nama. Kada bi se vratili s polnočke ostajali bi spavati kod djeda i bake na slami.

- Sjećate li se jedne igre s pravilima? Opišite pravila.

Najviše smo igrali igru kipova. U igri je sudjelovao neograničen broj djece, sudjelovali su i dječaci i djevojčice. Igra se odvijala na otvorenom. Jedna osoba je kip dok ga druga osoba zavrti što je više moguće. Kada se kip zaustavi, ostali igrači ga pokušavaju nasmijati raznim pričama, vicevima, pokretima a cilj je da kip ostane ozbiljan. Onaj kip koji se nasmije ispada iz igre.

³⁸ Pijaca – tržnica

- Jesu li se češće igračke kupovale ili izrađivale? Od kojih materijala su najčešće bile igračke?

U moje vrijeme bogate obitelji su kupovale igračke, ali se većina igračaka izrađivala. Imala sam sreću da je moj tata volio izrađivati razne igre pa je tako od furnira³⁹ izradio čovječe ne ljuti se, zatim je izradio mali mlin koristeći suhe trstike i stavio ga u vodu te bi se te trstike pomoću vode okretale.

- Postoje li igre koje su bile namijenjene samo jednom spolu?

Igrali smo se svi zajedno s tim da je uvijek bio dogovor ako je ženska igra dječaci bi glumili odrasle osobe koje su odlazile na posao dok su djevojčice glumile domaćice. Kada su dečki htjeli npr. igrati rata ili nogomet onda su se djevojčice prilagođavale njima jer ih je bilo brojčano manje pa su im djevojčice bile potrebne kako bi se mogli igrati.

- Jesu li se Vaši roditelji igrali s Vama ili ste se većinu vremena igrali sa drugom djecom iz Vašeg mjesta?

Majka baš i nije imala vremena, dok mi je tata posvećivao dosta vremena. Izrađivao mi je dosta igračaka u čijoj izradi sam i sama sudjelovala te sam to smatrala kao jednu vrstu igre jer mi je bilo jako zanimljivo. Osim s ocem, većinu vremena provodila sam na otvorenom s drugom djecom.

- Kada promatrate današnju djecu te njihovo djetinjstvo, što mislite jeste li imali sretnije djetinjstvo vi ili današnja djeca?

Smatram da današnja djeca ne znaju za bolje, naučeni su na ovakav način života te im je smiješno kada čuju naša iskustva gdje nismo imali mobitele gdje smo se za sastanke dogovarali dan prije i slično. Danas djeci fali komunikacije, sve šalju porukama, puno više vremena provode pred televizorom nego vani. Mi to nismo imali pa smo više komunicirali, jednostavno smo sami sebi morali napraviti zabavu jer ju nismo imali na dohvat ruke kao što to današnja djeca imaju.

³⁹ Furnir – proizvod dobiven preradom drva

6.3. Interpretacija intervjua

Nakon provedenog istraživanja dobiveni rezultati intervjua prikazuju različite vrste igara te različite načine razmišljanja. Također, ističe se nedostižan raspon mašte tijekom izrade igračaka koje su velikim dijelom izrađivali roditelji ili djeca. Provedeni intervjui prikazuju mogućnosti koje su imali te se može primijetiti da su kupljene igračke bile privilegija, a ne navika kao što to biva danas. Iako je prošlo puno godina, ispitanici se i danas rado sjećaju igara koje su igrali, njihova pravila, što su sve izrađivali, koje materijale su koristili pri izradi igračaka, a najviše od svega i dalje se sjećaju osjećaja sreće koji su imali tijekom igranja i druženja s drugom djecom.

Uz igre i igračke vrlo bitan dio djetinjstva imala je i tradicija. Bez obzira na dob ispitanika, tradiciju su opisali kao nešto što su vrlo rado činili, nešto što ih je uveseljavalo te su „to nešto“ svake godine na isti način iznova ponavljali. Svaki ispitanik imao je drugačiji pogled i sjećanje na manifestacije iz tradicije njihova mjesta te su time ovaj intervjui učinili još bogatijim. Bez obzira na to što roditelji nisu imali vremena za igru s njima, kroz rad s roditeljima naučili su puno više vrijednosti te su stekli dragocjene navike koje su im bile prijeko potrebne u životu a samim time više su cijenili vrijeme za igru i druženje s ostalom djecom.

Isključimo li igre i igračke, kroz intervjui se može zaključiti kako se puno više cijenila prisutnost osobe nego što je to danas kada se osobe zamjenjuju uređajima poput mobitela, tableta, računala i slično. Gotovo svi ispitanici intervjua ističu kako je kvaliteta djetinjstva u njihovo doba bila puno bogatija u odnosu na to kako djeca danas žive, odrastaju i kakve sve igre imaju na raspolaganju.

7. Zaključak

Djetinjstvo je razdoblje najvećeg razvoja tijela i uma djeteta te je ujedno razdoblje u kojemu se stvara najviše uspomena. Djetinjstvo nosi jedan neizbrisiv trag kojeg se svi rado sjećaju s osmijehom na licu. Djeca kroz odnos s najbližima grade temelje za budućnost, nadalje kroz igru, upotrebu raznih igračaka oblikuju svoje vrijednosti, grade stavove, svoju osobnost te najbitnije od svega ono naučeno primjenjuju u daljnjim razdobljima svog života.

Svako djetinjstvo posebno je na svoj način, iz tog razloga vrlo je bitna međusobna komunikacija koja danas sve više izostaje. Iznošenjem vlastitih iskustava, anegdota, načina života stvara se kultura odnosno nova tradicija, običaji koji su mlađim generacijama nepoznanica. Na temelju prikazanog sadržaja ovog rada, cilj je smanjiti postotak te nepoznanice vezane za igre i igračke Požege i okolice te njihovu kulturu.

Obradom ove teme može se zaključiti da postoje razne organizacije, izložbe, društva koja promiču kulturu županije, no s obzirom na današnji mentalitet, osobito mladih, rijetko se govori o kulturi te svim ustanovama koje su usko povezane sa tradicijom i običajima. Mentalitetom koji prevladava danas, najviše su uskraćena djeca s gledišta slobodne igre, igre koja potiče snalaženje, igre koja ne zahtjeva stalni nadzor roditelja, razna ograničenja, strah od nepoznatog, stvaranje igračaka vlastitom kreativnošću i maštom te vlastitim dolaskom do materijala kojeg je potrebno obraditi.

Takvim načinom igre djeca su učila što znači živjeti te su puno više cijenili sve što su napravili vlastitim radom jer su znali koliko je truda uloženo u taj rad. Najbitnije od svega, taj način igre i odrastanja potiče stalnu komunikaciju među djecom, međusobno pomaganje, stvaranje iskustava i uspomena koja se ne mogu postići komunikacijom i igrom koristeći raznu tehnologiju.

Rezultati provedenog istraživanja ukazuju na to da sjećanja i slike koje ljudi iz prošlosti posjeduju u svojoj glavi i srcu imaju puno veću vrijednost od sve tehnologije koja je danas na raspolaganju.

Literatura

Knjige:

1. Lazar, M. (2007). *Moć igre i igračke*. Đakovo: Tempo
2. Mendeš, B., Marić, Lj., Goran, Lj. (2020). *Dijete u svijetu igre*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga
3. Bastašić, Z. (1990). *Lutka ima i srce i pamet*. Zagreb: Školska knjiga
4. Gjurković, T. (2016). *Terapija igrom*. Split: Harfa
5. Duran, M. (1995). *Dijete i igra*. Zagreb: „Naklada Slap“
6. Biškupić Bašić, I. (2018). *Zbirka tradicijskih dječjih igračaka*. [katalog muzejskih zbirki]. Zagreb: Etnografski muzej
7. Moslavac, S. (2012). *Urodila žuta dunja*. Kutina: Muzej Moslavine Kutina
8. Pulkkinen, A. (2008). *Razvoj djece kroz igru*. Mozaik knjiga
9. Vidmar, I. (1999). *Požeški mozaik*. Požega: Matica hrvatska Požega
10. Matunci G. i J. *Ljubav je dar*. Bjelovar: Općina Veliko Trojstvo i Bjelovarsko-bilogorska županija
11. Gradski muzej Požega (2011). *Tradicijska ženska oglavlja požeškoga kraja*. Etnografska izložba. Požega: Gradski muzej
12. Gradski muzej Požega (2006). *Od zrna do pogače*. Etnografska izložba. Požega: Gradski muzej
13. Bašić, S. (2012). *Kriza djetinjstva*. Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, 18(67), 10-12.
14. Kopic, Ž. i Korajac, V. (2010). *Djeca i djetinjstvo u dokumentima o pravima djece*. Life and school: journal for the theory and practice of education = Leben und schule, 56(24), 45-54.
15. Visković, I. i Topić, J. (2020). *Tradicijska igra i suvremeni kurikulum – mišljenje roditelja i odgajatelja*. Školski vjesnik: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu, 69(1), 49-68.

16. Milčec, M. (2012). *Tko nam krade djetinjstvo?* Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, 18(68), 21-21.
17. Matoković, D. (2003.) *Dječji svijet*. Etnološka istraživanja, No.9, 53-64.

Mrežni izvori:

1. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2023). *U Pleternici otvoren Interpretacijski centar Muzej bećarca*. Dostupno na: <https://razvoj.gov.hr/vijesti/u-pleternici-otvoren-interpretacijski-centar-muzej-becarca/5182> [Pristupljeno: 25. ožujka 2023.]

Popis slika

Slika 1. Dječji drveni vlakić.....	19
Slika 2. Dječji drveni pištolj.....	19
Slika 3. Konjić sa kočijama.....	19
Slika 4. Luk i strijela.....	20
Slika 5. Geografski prikaz Slavonije	26
Slika 6. Stalak za bebu	27
Slika 7. Dijete u stalku.....	28
Slika 8. Kolijevka za djecu.....	28
Slika 9. Dječja kolica	28
Slika 10. Dječja odjeća.....	29
Slika 11. Ručno rađena lutka	30
Slika 12. Klizaljke.....	30
Slika 13. Drveni romobil.....	31
Slika 14. Kuhinjski pribor	31
Slika 15. Ručno rađena torba	32
Slika 16. Abakus	32
Slika 17. Bakreni kotao za pečenje rakije	34

Sažetak

Igra, kao djetetova potreba, usko je vezana s igračkama koje svojim različitim mogućnostima utječu na djetetov rast i razvoj. Samim time i tema ovog završnog rada odnosi se na igre i igračke vezane za Požegu i okolice. Prvi dio rada obuhvaća pojam igre i igračke općenito, ulogu u životu djeteta, mogućnosti, prednosti te mane medijskih igri i igračaka. Nadalje, izložbe Požeško-slavonske županije naglašavaju važnost tradicije i običaja ljudi iz davnina. Izložbe prikazuju potpuno drugačiji način života nego što je to danas, navode se razne igre koje su igrali, igračke koje su sami izrađivali te brojne običaje i vjerovanja kojih se i dan danas rado sjećaju. Cilj ovog rada bio je istražiti o načinu života ljudi Požege i okolice s naglaskom na njihove igre i igračke, koje nisu često javno prikazane. U svrhu istraživanja o igrama i igračkama proveden je intervju u kojemu su sudjelovale osobe starije životne dobi koje su dio KUD-a Svilenka Buk. Intervju prikazuje mnoštvo igara, maštovite načine dolaska do igračaka te mišljenja o današnjem načinu odrastanja djece.

Ključne riječi: dijete, tradicionalne igre, običaji, igračke, izložbe Požege i okolice, prirodni materijal

Abstract

Being one of the child's needs, playtime is closely related to the toys which, along with their various practicalities, influence one child's growth and development. That being said, the subject of this thesis refers to the games and toys used in the city of Požega and its surroundings. The first part of the thesis is dedicated to providing a general explanation of the games and toys, their role in a child's life and the possibilities, advantages and drawbacks of media games. Moreover, exhibits of the Požega-Slavonia county accentuate the importance of tradition and customs of our ancestors. These exhibits reflect a completely different way of life than it is today. They present different games which they used to play, their handmade toys and many other customs and beliefs they so fondly remember. The purpose of this thesis was to investigate the way of living of people from the city of Požega and its surroundings with the importance being drawn to their games and toys which weren't often publicly shown. For the purpose of the investigation regarding the games, an interview was conducted with elderly people who form part of the cultural and artistic

society Svilenka Buk. These interviews present many games and creative ways of toy making and offer participants' personal opinions about how the children grow up nowadays.

Key words: child, traditional games, customs, toys, exhibits from Požega and its surroundings, raw materials